

توراه اور • پاراشاها برآشیت • مامار 1

השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו'

«آسمان‌ها تخت من و زمین زیرپایی من است»

ה' که نه جسم دارد و نه مکان، بر **תורה** «می‌نشیند»؛ «پای» او، یعنی قوم یهود، بر «زیرپایی» **מצוות** عملی برافراشته می‌شود و او در نماز «جای می‌گیرد». هر یک از این امور از راه خدمت خود انسان به پایین کشیده می‌شود: از تأمل و عشق گرفته تا عمل و خودنفی‌گری (**ביטול**, bittul).

تقديم به افتخار

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

پدر ربه، رب لیوی ییتسخاک

LikuteiTorah.com

پاراشای حسیدی

/likuteitorah.com/fa/torah-ohr/bereishis/1

مقصود اصلی

ה' که نه جسم دارد و نه مکان، بر **תורה** «می‌نشیند»؛ «پای» او، یعنی قوم یهود، بر «زیرپایی» **מצוות** عملی برافراشته می‌شود و او در نماز «جای می‌گیرد». هر یک از این امور از راه خدمت خود انسان به پایین کشیده می‌شود: از تأمل و عشق گرفته تا عمل و خودنفی‌گری (**ביטול**, bittul).

در هر بخش: متن عبری، سپس ترجمه، و پس از آن توضیحی کوتاه زیر خطی طلایی. شماره‌های کوچک در متن عبری، یادداشت‌های پایان متن هستند.

خلاصه مامار

این **מאמר** می‌پرسد چگونه ה'، که نه جسم دارد و نه در مکان قرار می‌گیرد، می‌تواند تخت و زیرپایی داشته باشد. «آسمان‌ها» - آتش و آب - همان **תורה** هستند. انسان **תורה** را «می‌سازد»: تأمل در **שמע** (Shema)، با خواندن آن به صورت **שמע עין** (shem ayin)، نشان می‌دهد که هرچه در عوالم هست فقط «نامی» و پرتویی است؛ از این رو روح به خود ה' اشتیاق می‌یابد. این عشق، که برانگیختگی از پایین (**אתערותא דלתתא**, isarus dilesata) است، نور بی‌پایان (**אור אין סוף**, Or Ein Sof) را به **תורה** می‌کشد و آن را از مرتبه پیش از عوالم به درون ۶۱۳ فرمان عملی (**מצוות**, mitzvos) می‌آورد. بدین‌سان **תורה** «تختی» است که اراده و حکمت ה' بر آن فرود می‌آیند و در **מצוות** جسمانی جای می‌گیرند. «زمین» همان **מצוות** عملی است، به‌ویژه صدقه، که «پا» - یعنی قوم یهود - را بالا می‌برد؛ زیرا «پایانشان در آغازشان نهفته است»، پایین‌ترین مرتبه به سر تبدیل می‌شود و اعمال انسان عواطفش را به ذهنش برمی‌کشند. آسمان و زمین همچنین به **תורה** مکتوب و **תורה** شفاهی اشاره دارند. «خانه» نماز است: تعظیم و خودنفی‌گری در نماز، نوری را به پایین می‌کشد که همه‌چیز را فرا می‌گیرد و دل و ذهن گنجایش آن را ندارند؛ این نور به عیب‌های انسان نمی‌نگرد.

طرح کلی

- 1 پرسش و تורה به‌مثابه «آسمان»**
چگونه ה' که جسم ندارد می‌تواند تخت داشته باشد؟ **תורה** از آسمان است و مانند shamayim از آتش و آب تشکیل شده است. 11
- 2 انسان با تأمل و عشق تורה را می‌سازد**
رحمت فهم را عطا می‌کند؛ **שמע** نشان می‌دهد که عوالم تنها «نامی» از ה' را در خود دارند؛ این امر عشق به خود ה' را بیدار می‌کند، عشقی که نور بی‌پایان را به **תורה** می‌کشد و آن را به درون **מצוות** فرود می‌آورد. 4-21
- 3 تורה به‌مثابه تخت ה'**
תורה از طریق موسی (**משה**) به پایین می‌آید؛ همانند **نشستن**، «سر» ה' - اراده و حکمت او - را به درون **מצוות** جسمانی فرود می‌آورد. 51
- 4 زیرپایی: بالا بردن پا**
قوم اسرائیل «پای» ה' هستند و در نور بازگشت‌کننده به سر تبدیل می‌شوند؛ **מצוות** عملی، به‌ویژه صدقه، عواطف را به حکمت برمی‌کشند - هم در بالا و هم در نفس انسان - تا عشق پایدار شود. 10-61
- 5 آسمان و زمین در دل تורה**
תורה مکتوب آسمان است و از بالا می‌آید؛ **תורה** شفاهی زمین است و اراده ה' را از پایین درمی‌یابد؛ سه چیز «زمین» نامیده می‌شوند. 111

نماز همراه با تعظیم و خودنهی‌گری، نوری را که همه‌چیز را فرا می‌گیرد و فراتر از عوالم است به پایین می‌کشانند؛ نوری که نه دل و نه ذهن گنجایش آن را دارند و بی‌اعتنا به عیب‌های انسان حاضر است.

مفاهیم کلیدی

نوری که همه عوالم را پر می‌کند (ממלא כל עלמין, memalei kol almin) و نوری که همه عوالم را فرا می‌گیرد (סובב כל עלמין, sovev kol almin) ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין

نوری که عوالم را پر می‌کند و هر یک را به اندازه خود زنده نگه می‌دارد، تنها «نامی» و پرتویی است؛ نوری که عوالم را فرا می‌گیرد فراتر از دسترس است و فقط می‌تواند انسان را احاطه کند.

برانگیختگی از پایین אתערותא דלתתא

عشق و خدمت انسان که پاسخی الهی را به پایین می‌کشانند: «روحي، روحي را می‌آورد.»

پایانشان در آغازشان نهفته است נעוץ סופך בתחלתך

در نوری که به بالا بازمی‌گردد، پایین‌ترین مرتبه بالاترین است؛ از این رو «پا» - یعنی قوم یهود و اعمال جسمانی‌شان - به «سر» تبدیل می‌شود.

پیوند دادن عواطف با عقل התכללות המדות בשכל

عواطفی که از فهم جدا باشند زودگذرند؛ وقتی به ذهن برکشیده شوند، پایدار و والا مرتبه می‌گردند.

خودنهی‌گری در نماز ביטול

تعظیم در برابر ה'، همچون در برابر پادشاهی که چنان بلندمرتبه است که نمی‌توان به او نزدیک شد؛ این کار نوری را به پایین می‌کشانند که תורה و מצוות نمی‌توانند به آن دست یابند.

پرسش و تורה به مثابه «آسمان»

1 **השמים כסאי^{1,2} והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו'. להבין איך שייך עליו ית' לומר כסאי³ והדום רגלי.**

«آسمان‌ها تخت من‌اند و زمین زیرپایی من است؛ کدام خانه...» و غیره. [باید] فهمید که چگونه شایسته است درباره‌ او، **یت'**، گفته شود: «تخت من» و «زیرپایی من».

مأمر (گفتار تعلیمی) با آیه‌ای از اشعیا آغاز می‌شود و مسئله‌ای را مطرح می‌کند: تخت و زیرپایی به کسی تعلق دارند که جسم دارد و در مکانی می‌نشیند. چگونه می‌توان چنین تعبیری را درباره‌ **ה'** به کار برد؟

שהרי אין לו דמות הגוף^{4,5} ואינו בגדר מקום וכמ"ש הנה מקום אתי^{6,7} שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו^{8,9}.

زیرا او صورتی جسمانی ندارد و در چارچوب مکان نمی‌گنجد؛ چنان‌که نوشته شده است: «اینک مکانی نزد من است»؛ یعنی او مکان جهان است و جهان مکان او نیست.

ה' صورتی جسمانی ندارد، چنان‌که سرود «یگدل»، بر پایه‌ی تعالیم ابن‌میمون، بیان می‌کند؛ و در فضا جای نمی‌گیرد. مدراش عبارت «اینک مکانی نزد من است» را چنین تفسیر می‌کند که **ה'** جهان را دربرمی‌گیرد، نه اینکه جهان او را دربرگیرد؛ پس «تخت» را نمی‌توان به معنای لفظی آن گرفت.

אך להבין הענין כי הנה התורה היא מן השמי' כמ"ש כי מן השמים דברתי¹⁰ וגו'

اما برای فهم این موضوع: تורה از آسمان است، چنان‌که نوشته شده است: «زیرا از آسمان سخن گفتم» و غیره؛

پاسخ با تורה آغاز می‌شود؛ توره‌ای که **ה'** «از آسمان» عطا کرد. آلتز ربه نشان خواهد داد که «آسمان»ی که تخت **ה'** است، همان تורה است.

דהיינו שהיא בחי' שמים כי שמים אש ומים^{11,12}. וכך גבי התורה כתיב מימינו אש דת למو¹³.

یعنی تורה از مرتبه‌ «آسمان» است، زیرا واژه‌ آسمان (**שמים**, shamayim) به معنای آتش و آب است. و درباره‌ تורה نیز نوشته شده است: «از دست راست او، قانونی آتشین برای آنان».

حکیمان واژه‌ آسمان (**שמים**, shamayim) را ترکیبی از آتش (**אש**, esh) و آب (**מים**, mayim) می‌خوانند. تורה نیز آمیزه‌ای از هر دو است، زیرا از «دست راست او» آمده است – راست نماد مهر است، مانند آب – و «قانونی آتشین» است – آتش نماد سخت‌گیری است.

انسان با تأمل و عشق تורה را می‌سازد

2 **وهנה כתיב ושמרתם את חוקתי¹⁴ ועשיתם אתם¹⁵ אתם כתיב שהאדם הוא העושה את התורה. וכך אנו מבקשים¹⁶ בברכת אהבת עולם אהבתנו כו' לשמור ולעשות ולקיים**

اکنون نوشته شده است: «احکام مرا نگاه دارید و آن‌ها را به‌جا آورید» (אתם، osam)؛ واژه «شما» (אתם، atem) نوشته شده است؛ یعنی این انسان است که تورات را می‌سازد، که انجام‌دهنده (העושה، ha'oseh) تورات است. ازاین‌رو، در برکت «با عشقی جاودان ما را دوست داشته‌ای» و الی آخر، چنین درخواست می‌کنیم: «تا نگاه داریم، به‌جا آوریم (לעשות، la'asos) و به انجام برسانیم (לקיים، lekayem)».

در آیه، «آن‌ها را به‌جا آورید» (אתם) بدون واو نوشته شده است؛ ازاین‌رو می‌توان آن را «شما» (אתם) نیز خواند. مدراش (ויקרא رבה 35:7، درباره همین واژه‌ها در وיקרא 26:3) این را چنین می‌فهمد: «آن را چنان به حساب می‌آورم که گویی شما آن‌ها را ساخته‌اید»، و حتی «گویی خودتان را ساخته‌اید». آلتز ربه از این مطلب نتیجه می‌گیرد که انسان تورات را «می‌سازد» (עושה) و آن را به وجود می‌آورد. در برکت صبحگاهی پیش از شما از ה' درخواست می‌کنیم که بتوانیم «نگاه داریم، به‌جا آوریم و به انجام برسانیم».

3 **תחלה לעשותה ואח"כ לקיימה¹⁷ והיינו ע"י אב הרחמן¹⁸ רחם עלינו ותן בלבנו בינה^{19,20} שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות בלב להיות בה ועל ידה עשיית והתהוות התורה.**

نخست آن را به وجود آوریم و سپس به انجام برسانیم. و این به‌واسطه این دعاست: «ای پدرِ مهربان، بر ما رحم کن و فهم (בינה، Binah) را در دل‌های ما قرار ده»؛ زیرا از مرتبه رحمت‌های برین، فهم و تأمل به دل جاری می‌شود تا تورات در آن و به‌واسطه آن ساخته و پدیدار شود.

ترتیب اهمیت دارد: **لעשות**، یعنی «به‌جا آوردن»، معنای «ساختن» نیز دارد؛ بنابراین ابتدا تورات «ساخته» و پدید آورده می‌شود و تنها پس از آن، در عمل، به انجام می‌رسد (**לקיים**، به‌معنای لفظی: «استوار ساختن»). در همان برکت از «پدرِ مهربان» می‌خواهیم که «فهم را در دل‌های ما قرار دهد»: از رحمتِ برینِ ה'، فهم و تأملِ دل سرچشمه می‌گیرد و به‌واسطه آن تورات «ساخته» می‌شود.

3 **וכיצד תהיי [תהיה] התבוננות זו מבואר בק"ש [בקריאת שמע] שמע לשון הבנה²¹ והבנה זו היא בתיבת שמע עצמה**

و اینکه این تأمل چگونه باید باشد، در قرائتِ شِماع، یعنی «بشنو» (שמע، Shema)، بیان شده است: شِماع تنها به معنای «شنیدن» نیست، بلکه بر فهمیدن نیز دلالت دارد، و این فهم در خودِ واژه شِماع نهفته است؛

تأملی که تورات را «می‌سازد»، در شِماع شرح داده شده است. شِماع نه فقط به معنای «بشنو»، بلکه به معنای «بفهم» نیز هست (یادداشتِ کهوت به سخنِ شموئل (שמואל) جوان اشاره می‌کند: «سخن بگو، زیرا خدمتگزارت می‌شود»، اول سموئیل 3:10)؛ و آنچه باید فهمیده شود، در خودِ این واژه نهفته است.

כי שמע שם עי' 22 פי' כי עי' רבתי היא בחינת לך ה' 23 הגדולה והגבורה וכו'

זیرا שماع از ترکیب نام عین (שם עי', shem ayin) است. یعنی عین بزرگ (עי' רבתי, ayin rabbasi) مرتبه «ای ه' (Havayah)، بزرگی و توانایی از آن توس» و مانند آن است؛

شماع به دو بخش شم، یعنی «نام»، و عین تقسیم می‌شود؛ حرفی که ارزش عددی‌اش هفتاد است و در متنی توراتی شماع به صورت بزرگ نوشته می‌شود. عین بزرگ به عبارت «بزرگی و توانایی از آن توس...» اشاره دارد؛ هفت صفت عاطفی ه' که هر یک ده تا را در بر می‌گیرد و در مجموع هفتاد می‌شود.

ז' מדות עליונות שהם בחינת לך דהיינו שהם בטלים אליו ונכללים במקורן שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם גדולה וגבורה וכו' ואזי נקרא בשם ע' רבתי

یعنی هفت صفت برین که مرتبه «از آن توس» هستند: آن‌ها در برابر او در حالت خودنهی‌گری (ביטול, bittul) هستند و در سرچشمه خود مندرج‌اند؛ هنوز در وضعیتی نیستند که به پایین کشیده شوند و در پایین گسترش یابند و «بزرگی» و «توانایی» و مانند آن نامیده شوند. در آن هنگام، این مرتبه به نام عین بزرگ خوانده می‌شود.

«از آن توس» یعنی این صفات در سرچشمه خود، در برابر ه' یکسره در حالت خودنهی‌گری‌اند و هنوز به پایین جریان نیافته‌اند تا به صفاتی متمایز، مانند بزرگی و توانایی که بر جهان اثر می‌گذارند، تبدیل شوند. در آن حالت نهفته، آن‌ها «عین بزرگ» نامیده می‌شوند.

והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד 24 שהוא הארה בעלמא

و آن امتدادی که به پایین کشیده می‌شود و در پایین گسترش می‌یابد، تنها مرتبه «نام» است؛ پرتویی صرف،

آنچه به جهان گسترش می‌یابد تنها «نام» است؛ همان‌گونه که نام، خود شخص نیست و فقط چیزی است که دیگران او را با آن می‌خوانند، این نیز پرتویی صرف از سرچشمه است.

וכמאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו ית' כי מלכותך מלכות כל עולמים 25 כתיב.

چنان‌که در این گفته آمده است: «مبارک باد نام جلال فرمانروایی او تا ابدالابد»؛ زیرا این تنها از مرتبه «نام» و صفت فرمانروایی (מלכות, Malchus) اوست، که متبارک است؛ چراکه نوشته شده است: «فرمانروایی تو فرمانروایی بر همه عوالم است.»

از همین رو می‌گوییم: «مبارک باد نام جلال فرمانروایی او»؛ آنچه به جهان می‌رسد تنها «نام» است، یعنی صفت فرمانروایی (מלכות, Malchus)، چنان‌که آیه می‌گوید: «فرمانروایی تو فرمانروایی بر همه عوالم است.»

4 וזהו ענין בינה להבין דבר מתוך דבר ²⁶ פי' תוך דבר נקרא בחינת ממלא כל עלמין שהיא בחינת שם דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך עלמין.

و این است معنای فهم (בינה, Binah): فهمیدن یک چیز از درون چیز دیگر. یعنی «درون» یک چیز، مرتبة نوری است که همه عوالم را پر می‌کند (مملأ کل علמין, memalei kol almin); و این مرتبه، مرتبة «نام» است، یعنی پرتویی و درخششی که درون عوالم امتداد می‌یابد.

Binah به‌طور سنتی «فهمیدن یک چیز از درون چیز دیگر» تعریف می‌شود. در اینجا «درون» به مملأ کل علמין اشاره دارد: نوری که به هر عالم وارد می‌شود و به آن حیات می‌بخشد؛ و این نور تنها «نام» است، پرتویی از ה'.

و צריך להבין מזה שאינו אלא זיו כנ"ל שהוא ית' הוא הסובב כל עלמין ולית מחשבה כו' ²⁷ ולא מכל מדות אלין כלל ²⁸

و باید از این دریافت که این نور فقط پرتویی است، چنان‌که پیش‌تر گفته شد؛ و اینکه او، متبارک باد، همان است که همه عوالم را فرا می‌گیرد (סובב כל علמין, sovev kol almin)، و «هیچ اندیشه‌ای [نمی‌تواند او را دریابد]»، و غیره؛ و «اصلاً از هیچ‌یک از این صفات نیست».

از آن نور درونی باید به آنچه ورای آن است پی برد: اگر همه اینها فقط پرتویی است، پس خود ה' همه عوالم را فرا می‌گیرد (סובב כל علמין) و ورای هرگونه ادراک است؛ چنان‌که تیکونه‌ی زوهار (תיקוני זוהר, Tikkunei Zohar) می‌گوید: «هیچ اندیشه‌ای اصلاً نمی‌تواند تو را دریابد»، و او «از هیچ‌یک از این صفات نیست».

וע"י זה נמשך להיות ואהבת את הוי"ה אלהיך ממש לדבקה בו ית' בא"ס ב"ה ממש כמ"ש מי לי בשמים ²⁹ ועמך לא חפצתי וגו'

و از این راه، این کلام تحقق می‌یابد: «و ה' تو را دوست بدار»؛ یعنی، به‌راستی به او، متبارک باد، به بی‌نهایت مطلق (אין סוף, Ein Sof)، متبارک باد، بچسبید؛ چنان‌که نوشته شده است: «در آسمان چه کسی را دارم؟ و جز تو هیچ نمی‌خواهم»، و غیره؛

این تأمل به «ה' تو را دوست بدار» در کامل‌ترین معنای آن می‌انجامد: اشتیاقی برای چسبیدن به خود بی‌نهایت مطلق، نه به هیچ‌یک از تجلیات او. این همان فریاد سرائنده مزامیر است: «در آسمان چه کسی را دارم؟ در کنار تو هیچ نمی‌خواهم».

שיהי' [שיהיה] רק חפצו ורצונו שהוי"ה אור א"ס ב"ה עצמו יהיה אלהיך שורה בקרבך דהיינו שיהא גילוי אור א"ס ב"ה עצמו על נפשו

یعنی تنها خواسته و اراده‌اش این باشد که خود ه'، خود نور بی‌پایان (אור אין סוף, Or Ein Sof)، متبارک باد، «ה' تو» باشد و در درونت ساکن شود؛ یعنی خود نور بی‌پایان، متبارک باد، بر جان او آشکار گردد.

عاشق می‌خواهد ه' – خود نور بی‌پایان – «ה' تو» شود، از آن تو باشد، در درونت سکونت کند و در جانت آشکار گردد.

והיינו ע"י בכל לבבך שהוא כמ"ש אם ישים אליו לב³⁰ רוחו ונשמתו אליו יאסף כי רוח אייתי רוח³¹
ואמשיך רוח שע"י רוח האדם העולה למעלה שישים אליו

و این از راه «با تمام قلبت» است؛ چنانکه نوشته شده است: «اگر دلش را به سوی او معطوف کند، ה' روح و نفیس خود را به سوی او گرد خواهد آورد»؛ زیرا «רוحی، روحی می‌آورد و روحی را فرود می‌آورد»: از راه روح انسان که به بالا برمی‌خیزد، هنگامی که «دلش را به سوی او معطوف می‌کند»،

این کار «با تمام قلبت» انجام می‌شود. آلتز ربه (ادمو"ר הזקן) آیه ایوب را چنین می‌خواند: هنگامی که کسی دلش را به سوی ה' معطوف می‌کند، ה' روح خود را به سوی او گرد می‌آورد. قاعده زوهار این است که «روحی، روحی می‌آورد»: برانگیختگی انسان از پایین، پاسخی الهی را به پایین می‌کشد.

דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו ית' ולהמשיך בחי' גילוי אלהותו ית' על נפשו ותוך נפשו.

یعنی هنگامی که دلش مشتاق چسبیدن به او، متبارک باد، و امتداد دادن تجلی الوهیت او، متبارک باد، بر جان خود و به درون جان خود باشد،

«معطوف کردن دل به سوی او» یعنی اشتیاقی از ژرفای دل برای چسبیدن به ה' و آشکار شدن الوهیت او بر جان انسان و درون آن.

אזי רוחו ונשמתו מבחינת סובב כל עלמין אליו יאסף להיות מתאסף השראתו אצלו בקרב איש ולב
עמוק³²

آن‌گاه «روح و نفیس او» از مرتبه «سبب کل علמין» به سوی او گرد آورده می‌شود، تا حضور سکونت‌یافته او در نزد او گرد آید، «در درون انسان و قلبی ژرف».

آن‌گاه «روح و نفیس» ه'، از مرتبه فراگیرنده، رای عوالم، به سوی آن شخص گرد آورده می‌شود و با او سکونت می‌یابد، «در درون انسان و قلبی ژرف».

ומזה נמשך להיות והיו הדברים האלה אשר אנכי³³ מי שאנכי³⁴ מצוך כו' שע"י זה נמשך גילוי
אלהותו והתהוות התורה בבחינת שמים اش ומים.

و از این، این کلام پدید می‌آید: «و این سخنانی که من (אנכי, Anochi) – آن‌که منم – به تو فرمان می‌دهم»، و غیره؛ زیرا از این راه، تجلی الوهیت او امتداد می‌یابد و تורה در مرتبه «آسمان»، آتش و آب پدید می‌آید.

پس از این، آیه بعدی شماع می‌آید: «و این سخنانی که من (אנכי, Anochi) به تو فرمان می‌دهم». Anochi یعنی خود ه'، «آن‌که منم». از راه عشق، الوهیت آشکار می‌شود و تורה به صورت «آسمان»، آتش و آب پدید می‌آید.

כי הנה התורה קדמה אלפים שנה לעולם³⁵ פי' עולם נקרא בחינת אש ומים³⁶ והתורה גבהה מעלתה מאד בבחינת אלפים שנה שהם למעלה מבחינת עולם וכדי שתמשך לבחינת עולם

זیرا תورات دو هزار سال پیش از جهان وجود داشت. یعنی «جهان» نام مرتبه آتش و آب است، و جایگاه تورات بسیار بلندتر است: در مرتبه «دو هزار سال» که فراتر از مرتبه «جهان» است؛ و برای آنکه به مرتبه «جهان» فرود آورده شود، مدراش میگوید تورات دو هزار سال پیش از جهان وجود داشت. «جهان» در اینجا به معنای آتش و آب است؛ صفاتی که عوالم را میسازند (مهر و خویشتن داری). درحالی که «دو هزار سال» تورات به مرتبه ای بسیار فراتر از جهان اشاره دارد. باین همه، تورات باید به مرتبه «جهان» فرود آورده شود.

דהיינו להיות מימינו איש כו' שהוא רמ"ח מצות עשה שמימין ושס"ה מצות לא תעשה משמאל כו'

یعنی «از دست راست او، آتش...»؛ این همان ۲۴۸ فرمان ایجابی است که از جانب راستاند، و ۳۶۵ نهی که از جانب چپاند، و غیره—

این فرودآوردن همان «از دست راست او، آتش» است: ۲۴۸ فرمان ایجابی تورات با جانب راست (مهر) و ۳۶۵ نهی آن با جانب چپ (خویشتن داری) متناظرند.

הנה המשכה זו היא על ידי אתערותא דלתתא בואהבת בכל לבבך רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

این فرودآوردن از راه برانگیختگی از پایین (אתערותא דלתתא, isarusa dilesata) در «و با تمام قلبت دوست بدار...» صورت میگیرد: «روحي، روحي را می آورد و روحي را فرامي كشد.»

آنچه تورات را فرود می آورد، برانگیختگی از پایین است—دوست داشتن³⁷ ه' با تمام قلب—زیرا «روحي، روحي را می آورد».

וע"י זה ודברת במ³⁷ ודברת לשון הנהגה והמשכה דהיינו להיות המשכת اور א"ס ב"ה בתורה.³⁸

و از این راه، «و درباره آن ها سخن بگویی» (ودברת, vedibarta): واژه «سخن گفتن» (דיבור, dibbur) تعبیر رهبری و فرودآوردن است؛ یعنی نور بی پایان (اور אין سوف, Or Ein Sof)، که او متبارک است، به تورات فرود آورده شود.

سپس «و درباره آن ها سخن بگویی» می آید: واژه «سخن گفتن» (דיבור, dibbur) همچنین به معنای «رهبری کردن» است؛ چنان که در «او ملت ها را زیر فرمان ما می آورد» (ידבר, yadber) آمده است (תהלים 47:4). سخن گفتن از کلمات تورات، نور بی پایان (اور אין سوف, Or Ein Sof) را به تورات فرود می آورد.

تורה به مثابه تختِ ه'

5 וזהו ענין וידבר ³⁹ ה' אל משה שהמשכת הוי"ה להיות התורה צריך להיות המשכה תחלה לבחינת משה

שהוא ⁴⁰ מבחינת כי מן המים משיתיהו. ⁴¹

و این معنای «و ه' با موسی (مשה) سخن گفت» است: برای آن که تورات تحقق یابد، امتدادِ نام چهارحرفی (ه', Havayah) باید نخست تا مرتبهٔ موسی فرود آید؛ او از مرتبهٔ «زیرا من او را از آب بیرون کشیدم» است.

تورات از راهِ موسی به جهان می‌رسد. آیه می‌گوید «ه' با موسی سخن گفت» و نامِ ه' را به کار می‌برد؛ پس امتدادِ ه' به درونِ تورات نخست از مسیرِ موسی می‌گذرد. نامِ او از عبارتِ «او را از آب بیرون کشیدم» گرفته شده است و آبِ تورات، حکمت (חכמה, Chochmah) است (بند ۱۱)؛ ازاین‌رو موسی مجرای حکمتِ الهی است.

وזהו השמים כסאי שהשמים היא התורה הרי היא כסא ע"ד ⁴² משל שנעשה לשבת וישיבה זו היא השפלה לגבי עמידה שכשהאדם עומד הנה הוא בעל קומה וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ וע"י ישיבה נשפל קומתו.

و این معنای «آسمان‌ها تختِ من‌اند» است: آسمان‌ها تورات‌اند و تورات تختی است – بر سبیلِ تمثیل – که برای نشستن ساخته می‌شود. نشستن، در قیاس با ایستادن، پایین‌تر آمدن است؛ زیرا وقتی انسان می‌ایستد، قامتی کامل دارد و سر و مغزش بالاتر از زمین است، اما با نشستن قامتش پایین می‌آید.

اکنون آیه چنین تفسیر می‌شود: «آسمان‌ها» – یعنی تورات – «تختِ ه' هستند. تخت، جایگاهِ نشستن است و نشستن قامتِ انسان را پایین می‌آورد: هنگام ایستادن سرِ او بالاتر از زمین است، اما نشستن قامتش را پایین می‌آورد.

כך התורה נעשה כסא לאור א"ס ב"ה לבחינת ראשו שהיא בחינת רצונו וחכמתו ובینתו

پس تورات برای نورِ بی‌پایان (אור אין סוף, Or Ein Sof)، متبارک باد، تختی می‌شود برای مرتبهٔ «سر» او؛ یعنی مرتبهٔ اراده (רצון, ratzon) او، حکمتِ חכמה او و فهم (בינה, Binah) او؛

به همین ترتیب، تورات «تختی» است که «سر» ه' – یعنی اراده، حکمت و فهم او – بر آن «می‌نشیند»؛ یعنی خود را پایین می‌آورد.

دانت حכים⁴³ ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בנינה ידיעא⁴⁴ ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו ובינתו בדברים גשמיים כתפילין וציצית וצדקה ותרומות ומעשרות וקרבות⁴⁵ כו':

زیرا «تو حکیمی، اما نه با حکمتی دانستی؛ و [تو] می فهمی، اما نه با فهمی دانستی»؛ و در تورات، حکمت و فهم او نازل می شوند و گام به گام فرود می آیند و در امور مادی پوشیده می شوند؛ مانند جعبه های چرمی آیات (تفیلین, tefillin)، رشته های آیینی گوشه جامه (ציצیت, tzitzis)، صدقه، سهم های جدا شده برای کاهنان (תרומות, terumos)، عشورها و قربانی ها و مانند اینها.

تیکونی زوهر (תיקוני זוהר) درباره 'ה' می گوید: «تو حکیمی، اما نه با حکمتی دانستی؛ تو می فهمی، اما نه با فهمی دانستی.» با این حال، از راه تورات، این حکمت دانستی ناپذیر فرود می آید و در فرمان های مادی تورا (מצוות, mitzvos) پوشیده می شود: تفیلین، صیصیت، صدقه، سهم های جدا شده برای کاهنان و عشورها، و قربانی ها.

بخش 4 • 61-10

زیرپایی: بالا بردن پا

6 והארץ הדום رגלי. הדום בלשון הפסוק הוא כמו שרפרף בלשון הגמרא שהוא ג"כ כסא קטן.

«و زمین زیرپایی من است.» واژه «زیرپایی» (הדום, hadom) در زبان آیه، مانند «چهارپایه» (שרפרף, shrafrap) در زبان گمارا (گمرا, Gemara) است؛ آن نیز نشیمنی کوچک است.

اکنون نیمه دوم آیه است: «و زمین زیرپایی من است.» واژه کتاب مقدسی הדום همان چیزی است که تلمود آن را שרפרף می نامد: نشیمنی کوچک.

وهوا מה שמעמידין תחת רגלי היושב להגביה הרגל מעל הארץ וע"ז אמרו בגמ' [בגמרא] על פסוק כرسון רמיו אחד לכסא ואחד לשרפרף. כסא הוא הגדול שיושבין עליו ושרפרף הוא הקטן שמעמידין תחת הרגלים.⁴⁶

این همان چیزی است که زیر پای کسی که نشسته است می گذارند تا پا را از زمین بالاتر بیاورد. و درباره این موضوع، در گمارا، درباره آیه «تخت ها برپا شدند» گفته اند: یکی برای تخت و یکی برای زیرپایی. تخت آن بزرگتری است که بر آن می نشینند، و زیرپایی آن کوچکتری است که زیر پاها می گذارند.

زیرپایی پاها کسی را که نشسته است بالا می آورد. گمارا واژه جمع «تخت ها» را در رؤیای دانیال به صورت یک تخت و یک زیرپایی می خواند.

7 והענין כי הנה⁴⁷ כנסת ישראל נקרא רגל כמ"ש בנים אתם לה' אלהיכם וברא כרעא דאבוה^{48, 49}

و توضیح مطلب این است: جماعت اسرائیل «پا» نامیده می‌شود؛ چنان‌که نوشته شده است: «شما فرزندانِ ه' اَلِیکم هستید» و نیز: «پسر، پای پدر خویش است».

چرا زمین زیرپایِ ه' است؟ زیرا قوم یهود «پای» ه' نامیده می‌شوند: آنان فرزندانِ او هستند، و تعبیر تلمودی می‌گوید: «پسر، پای پدر خویش است»؛ یعنی امتدادی از پدر.

והנה כמו ע"ד משל שנמצא מעלה יתירה ברגל מה שאין בראש שהרגלים הם המהלכים והם נושאים את הראש ומוליכים אותו למחוז חפצו ونמצא הראש צריך להרגל

اکنون، به‌عنوان نمونه، پا از جهتی برتری‌ای دارد که سر ندارد: پاها هستند که راه می‌روند؛ سر را حمل می‌کنند و آن را به مقصدِ دلخواهش می‌رسانند. پس سر به پا نیازمند است.

پا از جهاتی بر سر برتری دارد: پاها سر را حمل می‌کنند و آن را به جایی که می‌خواهد برود می‌رسانند؛ بنابراین سر به پا نیاز دارد.

וגם גידי הראש וחיותו שהדם הוא הנפש⁵⁰ הם ברגלים וכשלקיזין דם מהרגל מתרפא הראש ומתקיים

همچنین رگ‌های سر و نیروی حیاتِ آن – زیرا «خون، جان است» – در پاها هستند؛ و چون از پا خون می‌گیرند، سر درمان می‌یابد و نیرو می‌گیرد.

علاوه بر این، رگ‌هایی که به سر خون می‌رسانند از پاها می‌گذرند، و «خون، جان است»؛ یعنی مایهٔ حیاتِ سر است. بنابراین خون‌گیری از پا – که در آن زمان روشی درمانی بود – می‌توانست سر را درمان کند.

וכן כמה רפואות יש שעושים ברגלים⁵¹ ומתרפא הראש ובבחינה זו נקרא הרגל ראש⁵² והראש רגל שהוא למטה מהרגל במדרגה זו.⁵³

همچنین چندین درمان هست که بر پاها انجام می‌دهند و سر درمان می‌شود. از این جهت، پا «سر» و سر «پا» نامیده می‌شود، زیرا در این مرتبه سر از پا فروتر است.

درمان‌های دیگری نیز که بر پاها انجام می‌شوند، سر را درمان می‌کنند. از این جهت پا «سر» و سر «پا» است، زیرا سر به پا وابسته است.

8 וכך הוא למעלה על ידי התכללות המשכות המדרגות נעוץ תחילתן בסופן⁵⁴ וסופן בתחילתן⁵⁵ אור ישר ואור חוזר⁵⁶

و چنین است در عوالم بالا: به‌واسطهٔ درهم‌گنجیدن امتدادهای مراتب در یکدیگر، «آغازشان در پایانشان و پایانشان در آغازشان فرورفته است»؛ یعنی نورِ مستقیم و نورِ بازگشتی.

اکنون تمثیل پا بر مراتبِ روحانی تطبیق داده می‌شود. چون مراتب در یکدیگر گنجانده شده‌اند، اصلِ **ספר יצירה** (Sefer Yetzirah) برقرار است: «آغازشان در پایانشان و پایانشان در آغازشان فرورفته است». قبلا این دو جهت را «نور مستقیم» و «نور بازگشتی» می‌نامد.

אור ישר נקרא מלמעלה למטה כל מה שלמעלה הוא העליון ואור חוזר ממטה למעלה כל מה שלמטה הוא העליון וזהו נעוץ תחילתן בסופן שסופן הוא תחילתן שבחינת הרגל נקרא ראש.

נור مستقیم آن است که از بالا به پایین می‌رود، [که در آن] هرچه بالاتر باشد برتر است؛ و نور بازگشتی از پایین به بالا می‌رود، [که در آن] هرچه پایین‌تر باشد برتر است. و این همان است که «آغازشان در پایانشان فرورفته است»: یعنی پایانشان آغازشان است، زیرا مرتبهٔ پا «سر» نامیده می‌شود.

نور مستقیم از بالا فرود می‌آید و در آن، مرتبهٔ بالاتر برتر است؛ نور بازگشتی از پایین بالا می‌رود و در آن، مرتبهٔ پایین‌تر برتر است. پس پایان نیز آغاز است: «پا» به «سر» بدل می‌شود.

וישראל נקראו ראשית^{57, 58, 59} וכתוב וירא ראשית לו^{60, 61} וע"י אתערותא דלתתא נעשה למעלה תיקון אורות עליונים וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרין⁶² ונותנין אליו במתנה וזהו ישמח משה במתנת חלקו)⁶³

و اسرائیل «نخستین» (ראשית, reishis) نامیده شده‌اند، و نوشته شده است: «و نخستین را برای خود دید». و به واسطهٔ برانگیختگی از پایین (אתערותא דלתתא, isarus dilesata)، در بالا اصلاحی در نورهای برین پدید می‌آید. و این همان چیزی است که دربارهٔ موسی (مשה) می‌یابیم: هنگام گناه گوسالهٔ زرین، هزار نور از او گرفته شد (و در شبات (שבת, Shabbos) دوباره به صورت هدیه به او داده می‌شوند؛ و این همان است که می‌گوییم: «موسی در هدیهٔ سهم خود شادمان است»):

اسرائیل ראשית (reishis)، یعنی «نخستین»، نامیده شده‌اند؛ واژه‌ای هم‌ریشه با ראש (rosh)، یعنی «سر»، با آنکه آنان «پا» هستند. و میدراش عبارت «و نخستین را برای خود دید» را ناظر به موسی می‌داند. خدمت آنان از پایین، نورهای بالا را اصلاح می‌کند. موسی نمونهٔ این امر است: هنگام گناه گوسالهٔ زرین، هزار نور را از دست داد و هر شبات آن‌ها را دوباره دریافت می‌کند؛ این همان دعای شبات است: «موسی در هدیهٔ سهم خود شادمان است».

ועל זה רמזו רז"ל [רבوتינו זכרונם לברכה] במ"ש ע"פ לך רד^{64, 65} רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל

و حکیمان ما، ז"ל، در سخنی که دربارهٔ آیهٔ «برو، فرود آی» گفتند، به همین نکته اشاره کردند: «از بزرگی‌ات فرود آی، آیا بزرگی‌ات را جز به خاطر اسرائیل به تو داده بودم؟»

تلمود می‌گوید: پس از آن گناه به موسی فرمود: «از بزرگی‌ات فرود آی؛ آیا بزرگی‌ات را جز به خاطر اسرائیل به تو داده بودم؟»

והיינו לפי שהיו ישראל בבחינת הרגל שלו וכמ"ש שש מאות אלף רגלי העם⁶⁶ אשר אנכי בקרב⁶⁷ והם היו לו בחינת מקיף ובחינת ראש אף שהם היו לו בבחינת רגל ודאי.

یعنی اسرائیل در مرتبة «پای» او بودند، چنانکه نوشته شده است: «ششصد هزار تن پیاده (רגלי، raglei) مردمی که من در میانشان هستم»؛ و آنان برای او مرتبة نور فراگیر و مرتبة سر بودند، با آنکه بی‌تردید برای او در مرتبة پا بودند. بزرگی موسی به اسرائیل وابسته بود، زیرا آنان «پای» او بودند: خود او آنان را «ششصد هزار تن پیاده» خواند، مردمی که در میانشان بود؛ رگلی (raglei) در لفظ به معنای «پاها» است. با آنکه آنان پاهای او بودند، برای او همچنین نور فراگیر و سر به شمار می‌آمدند.

וכך הוא בכל ישראל ע"י שמתקן מעשיו שהם בכח המעשה בעשי' [בעשיה] גשמיות בבחי' רגלים נעשה מוחו ולבו זכים⁶⁸ אלף פעמים ככה.⁶⁹

و درباره هر یهودی نیز چنین است: با اصلاح اعمالش – که در نیروی عمل، در کردار جسمانی و در مرتبة پاها قرار دارند – مغز و دلش هزار بار پاک‌تر می‌شوند.

همین امر درباره هر یهودی صادق است: اعمالی عملی او، که «پاهای» روح او هستند، وقتی اصلاح شوند، ذهن و دلش را هزار بار پاک‌تر می‌کنند.

9 והנה להיות הדום לבחינת رגל שהוא בחינת כנסת ישראל דהיינו להגביה' [להגביה] ⁷⁰ ולהעלותה ממטה למעלה הוא ע"י בחי' הארץ שהם מצות מעשיות וכללותן היא הצדקה

اکنون، برای آن‌که برای مرتبة «پا» زیرپایی‌ای باشد – که همان مرتبة جماعت اسرائیل است – یعنی آن را از پایین به بالا برافرازند و تعالی بخشند، این امر از طریق مرتبة «زمین» صورت می‌گیرد؛ یعنی از طریق میتزوه‌های عملی (מצות، mitzvos)، و نمود کلی و مجموعی آن‌ها کمک خیرخواهانه است.

اکنون سخن از خود «زیرپایی» است: این زیرپایی «پا» را، یعنی قوم یهود را، بالا می‌برد. آنچه آنان را بالا می‌برد «زمین» است؛ یعنی میتزوه‌های عملی، و نمود کلی و مجموعی آن‌ها کمک خیرخواهانه است.

ועל זה נאמר צדקה תروם גוי⁷¹ תروם ממטה למעלה והגבהה זו היא בבחינת גוי שהם אותיות גי⁷² ו' י' דהיינו העלאת המדות שנחלקין דרך כלל לג' בחינות חסד דין רחמים^{73, 74}

و درباره این امر گفته شده است: «بخشش ملتی را سربلند می‌سازد» (گוי، goy)؛ یعنی آن را از پایین به بالا برمی‌کشد. این برافراشتن و تعالی بخشیدن در مرتبة goy است؛ واژه‌ای که از حروف גי (gimmel)، ו' (vav) و י' (yud) تشکیل شده است؛ یعنی تعالی صفات، که به‌طور کلی به سه مرتبه تقسیم می‌شوند: مهر، داوری و رحمت.

در مثلی آمده است: «بخشش ملتی را سربلند می‌سازد» (گוי، goy). واژه goy با حروف gimmel، vav و yud نوشته می‌شود. این حروف به فرایندی اشاره دارند: صفات عاطفی، که به سه گروه تقسیم می‌شوند – مهر، داوری و رحمت – بالا برده می‌شوند.

(כי נה"י [נצה הוד יסוד] אינו אלא התפשטות חג"ת [חסד גבורה תפארת]⁷⁵ וענפיהן) והתעלותן היא לבחינת יו"ד שהיא בחינת החכמה ע"י הוא"ו שהוא הממשיך ומחבר המחשבה כו'

(זیرא נצה [נצה, Netzach; پیروزی], הוד [הוד, Hod; شکوه] و יסוד [יסוד, Yesod; بنیاد] تنها امتدادِ חסד [חסד, Chesed; مهن], گבורה [گبوره, Gevurah; قید و سخت‌گیری] و תפארת [תפארת, Tiferes; زیبایی و هماهنگی] و شاخه‌های آنها هستند); و تعالی آنها به مرتبهٔ یود، یعنی مرتبهٔ حکمت [חכמה, Chochmah], است؛ این تعالی از طریق حرفِ ו' (vav) صورت می‌گیرد، که فکر را فرو می‌کشد و پیوند می‌دهد، و غیره.

(سه سفירות [سفירות, Sefiros] پایینی، یعنی نצה, הוד و יסוד، تنها امتدادهای سه مرتبهٔ نخست هستند). این سه‌گانه (gimmel) از راه vav، خطی مستقیم که فکر را به هم پیوند می‌دهد و فرو می‌کشد، به yud که نمادِ חכמה است، بالا می‌رود.

ככה ממש נעשה למטה בנפש האדם העלאת המדות בשכלו ובינתו כי כשהמדות נפרדות מהשכל הם נחשבות לדבר בפני עצמו.

دقیقاً همین امر در پایین، در نفس انسان، روی می‌دهد: صفات در عقل و فهم او تعالی می‌یابند. زیرا هنگامی که صفات از عقل جدا باشند، چیزی مستقل به‌شمار می‌آیند.

همین امر در انسان نیز روی می‌دهد: عواطف او به ذهنش تعالی می‌یابند. هنگامی که عواطف از فهم جدا باشند، نیرویی مستقل اند و خودسرانه عمل می‌کنند.

10 ולכן יש לך אדם שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיוצא בה שאז היא שעת גדלות המוחין ואח"כ חולפת ועוברת האהבה ופונה לדרכו מהיפך להיפך באין מבין כי הם שני הפכים

ازاین‌رو، گاه می‌بینید که دل کسی هنگام نماز و مانند آن برانگیخته می‌شود؛ زیرا آن هنگام، زمانِ گسترشِ قوای عقلانی (מוחין, mochin)، یعنی גדלות המוחין (gadlus hamochin)، است. سپس عشق می‌گذرد و از میان می‌رود و او راه خود را در پیش می‌گیرد و از یک سوی افراط به سوی مخالفش می‌رود، بی‌آنکه دریابد که این دو با یکدیگر متضادند.

این بخش تجربه‌ای آشنا را توضیح می‌دهد: هنگام نماز، وقتی ذهن با تأمل گسترش می‌یابد، دل شخص از عشق به ה' به جنبش درمی‌آید؛ اما پس از آن، این احساس ناپدید می‌شود و او راه خود را می‌رود، بی‌آنکه متوجه باشد از یک سوی افراط به سوی مخالفش می‌جهد.

והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל משא"כ בהתכללותן כו' והרי אז הוא עילוי המדות ביתר שאת שנעשו בחינת מוחין

و این از آن روست که صفات از عقل جدا هستند؛ اما هنگامی که در یکدیگر درآمیزند و مانند آن، صفات به‌مراتب والاتر می‌شوند، زیرا به مرتبهٔ مוחין رسیده‌اند.

این حالت از آنجا پدید می‌آید که عواطف او با فهمش یکپارچه نشده‌اند. هنگامی که عواطف در عقل جای می‌گیرند، به مرتبه‌ای بسیار بالاتر ارتقا می‌یابند و خود به «عقل» بدل می‌شوند؛ ازاین‌رو پایدار می‌مانند.

וזהו בכל נפשך⁷⁶ דהיינו בכל כחות הנפש אפילו בבחינת רגל שגם בחינת הרגל תרום ותגביה:⁷⁷

و این همان «با تمام جانت» است؛ یعنی با همه قوای جان، حتی مرتبه پا، تا مرتبه پا نیز سرافراز و بالا برده شود.

این یعنی عشق به 7' «با تمام جانت»؛ با همه قوای جان، از جمله پایین‌ترین مرتبه، یعنی «پا»، که آن نیز باید بالا برده شود.

بخش 5 • 111

آسمان و زمین در دل تורה

11 והנה זהו דרך כלל שנק' שמים וארץ تורה ומצות ודרך פרט בתורה עצמה שמים זו תורה שבכתב

שמים שם מים⁷⁸ דאורייתא מחכמה נפקת^{79, 80} וארץ נקרא תורה שבע"פ [שבעל פה]

اکنون، این به‌طور کلی چنین است: تورات و מצוות (mitzvos) [فرمان‌های دینی] «آسمان و زمین» نامیده می‌شوند. و به‌طور خاص، در خود تورات: «آسمان» همان توراتِ مکتوب است؛ **سَمِים** (shamayim) را می‌توان به **سَم مِים** (sham mayim) «آنجا آب است» (بخش کرد، زیرا تورات از حکمت (חכמה, Chochmah) سرچشمه می‌گیرد؛ و «زمین» نامی برای تورات شفاهی است،

به‌طور کلی، آسمان و زمین به تورات و מצוות (mitzvos) اشاره دارند. در خود تورات، «آسمان» توراتِ مکتوب است: **سَمِים** (shamayim) را می‌توان **سَم مِים** (sham mayim)، یعنی «آنجا آب است»، خواند؛ و آب نمادِ حکمت (חכמה, Chochmah) است که تورات از آن سرچشمه می‌گیرد، چنان‌که زوهر می‌گوید. «زمین» همان توراتِ شفاهی است.

כי ארץ מלשון רצון כמאמר רז"ל [רבوتינו זכרונם לברכה] למה נקרא שמה ארץ שרצתה^{81, 82} כו' וארץ

אותיות א' רץ כו'⁸³

زیرا **ארץ** (eretz، «زمین») از واژه **رצון** (ratzon، «اراده») می‌آید، چنان‌که حکیمان ما می‌گویند: «چرا نامش را eretz گذاشتند؟ چون خواست (רצתה, ratz'sah)»، و الی آخر؛ و حروفِ eretz را همچنین می‌توان الف (א, alef)، **رץ** (ratz، «می‌دود») خواند، و الی آخر.

میدرأش می‌گوید زمین eretz نامیده شده، زیرا «خواست» (רצתה, ratz'sah) خواستِ آفریدگارش را انجام دهد؛ و حروفِ eretz را همچنین می‌توان **ا رץ** (alef ratz)، یعنی «الف می‌دود»، خواند. پس «زمین» به اراده و کوشش اشاره دارد.

והענין כי תורה שבע"פ [שבעל פה] היא השגת תכלית הרצון לידע איך ומה כגון סוכה שהיא גבוה⁸⁴ כו' שאין זה מבואר בתורה שבכתב

و مقصود این است: تورات شفاهی دریافت مقصود نهایی اراده است؛ دانستن اینکه چه چیزی و چگونه باید باشد، مانند [قانون] سوکاه (סוכה, sukkah) [کلبه آیینی عید سوکوت] که ارتفاعش ...؛ امری که در تورات مکتوب توضیح داده نشده است. تورات شفاهی آنچه را اراده⁸⁵ در عمل اقتضا می کند درمی یابد: دقیقاً چه چیزی و چگونه. برای نمونه، سوکاه نباید از بیست آما (واحدی از اندازه گیری) بلندتر باشد؛ این جزئیات در تورات مکتوب نیامده است.

ותושב"כ [ותורה שבכתב] היא רק בחי' אותיות להיות כדמותן בצלמן שהן שמותיו של הקב"ה⁸⁵ و تورات مکتوب فقط مرتبه ای از حروف است، تا [آن ها] به همان صورت و هیئتشان خوانده شوند؛ حروفی که نام های قدوس متبارک (קב"ה / קודשא בריך הוא, Kudsha Brich Hu) هستند.

تورات مکتوب از حروف تشکیل شده است و باید دقیقاً همان گونه که نوشته شده خوانده شود؛ چنان که نحمانیدس می نویسد، واژه های آن همگی نام های⁸⁶ هستند.

ולכן נקרא קורא בתורה כמו שקורא בשם והיינו מלמעלה למטה אבל תורה שבע"פ [שבעל פה] עיקרה ממטה למעלה ע"י השגת הרצון בנפש⁸⁶ תכלל הנפש במקורה למעלה.

از این رو گفته می شود که شخص تورات را «می خواند» (קורא, kore)، همان گونه که نامی را بر زبان می آورد (קורא)؛ و این جریان از بالا به پایین است. اما اصل تورات شفاهی از پایین به بالاست: از راه دریافت اراده در جان، جان در سرچشمه بالایی خود دربر گرفته می شود.

به همین دلیل است که گفته می شود شخص تورات را «می خواند» (קורא, kore)، همان گونه که نامی را بر زبان می آورد (קורא)؛ جریان از بالا می آید. تورات شفاهی از پایین عمل می کند: با دریافت اراده⁸⁷ به وسیله عقل خود، جانی انسان در سرچشمه خویش جذب می شود.

ושלשה נקראו ארץ⁸⁷ کنסת ישראל ותורה שבע"פ [שבעל פה] ומצות وכולן נרמזין במקרא אחד. ארץ ארץ ארץ שמעי דבר^{88, 89} ה':

و سه چیز «زمین» نامیده می شوند: جماعت اسرائیل، تورات شفاهی و מצות (mitzvos)؛ و به هر سه آن ها در یک آیه اشاره شده است: «زمین، زمین، زمین، سخن نام چهار حرفی (ה', Havayah) را بشنو.»

سه چیز «زمین» نامیده می شوند: قوم یهود، تورات شفاهی و מצות (mitzvos). سه بار آمدن «زمین، زمین، زمین» در سخن ارمیا به هر سه اشاره دارد.

خانه: نماز

12 **אך אי זה בית** ⁹⁰ **כו' כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ אלא בתוך הבית ובחי' בית היינו בכל**

מאדך ^{91, 92} **שהוא בבחי' מקיף** ⁹³

اما «چه خانه‌ای»، و مانند آن: زیرا تخت و زیرپایی را معمولاً بیرون نمی‌گذارند، بلکه درون خانه قرار می‌دهند. مرتبه «خانه» همان «با تمام توان» است که در مرتبه نور فراگیر قرار دارد؛

اکنون آخرین پرسش آیه مطرح می‌شود: «چه خانه‌ای؟» تخت و زیرپایی درون خانه قرار دارند. «خانه» همان «با تمام توان» است؛ یعنی عشق فراتر از هر اندازه، که فراگیر است و نه درون‌گستر.

כמו ע"ד משל בית שהוא מקיף את האדם בגגו ובקירותיו ⁹⁴ **ובית זה הוא בית תפלה**

همان‌گونه که به‌عنوان مثال، خانه با سقف و دیوارهایش انسان را دربرمی‌گیرد. و این خانه، خانه دعاست؛

خانه با سقف و دیوارهایش انسان را دربرمی‌گیرد؛ این «خانه»، دعاست.

שע"י התפלה ח"י פעמים ברוך אתה כו' היא המשכת מקיפין מבחי' סוכ"ע (وهיא בחי' רוחו ונשמתו
אליו יאסף ⁹⁵ **כנ"ל) שהם נמשכין ע"י כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף** ⁹⁶ **שהם בחינת**
ביטול.

زیرا از طریق دعا – هجده بار گفتن «متبارک هستی تو»، و مانند آن – نورهای فراگیر از مرتبه نوری که همه عوالم را فرا می‌گیرد (سובب کل עלמין، sovev kol almin) به پایین کشیده می‌شوند (و این همان مرتبه «روح و نفس خویش را نزد او گرد خواهد آورد» است، چنان‌که پیش‌تر گفته شد). این نورها از طریق خم‌شدن‌ها و سجده‌ها در [برکت] پدران و در [برکت] شکرگزاری، در آغاز و پایان، فرود کشیده می‌شوند؛ اینها مرتبه خودنهی‌گری (ביטול، bittul) هستند.

در دعای عمیدا هجده بار «متبارک هستی تو» گفته می‌شود و از طریق آن، نور فراگیر از سوبب کل עלמין، یعنی نوری فراتر از عوالم، به پایین کشیده می‌شود؛ همان «روح و نفسی» که نزد شخص گرد آورده می‌شود، چنان‌که در بند ۴ آمده است. این نور از طریق خم‌شدن‌ها در آغاز و پایان برکت نخست دعا و برکت شکرگزاری فرود کشیده می‌شود؛ خم‌شدن‌هایی که خودنهی‌گری را بیان می‌کنند.

והענין כי אי אפשר להיות גילוי اور א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל⁹⁷ ולא מכל מדות⁹⁸ וכו' בבחינת פנימיות הלב רק מעט מזער הארה בעלמא

و مطلب چنین است: آشکارشدنِ نورِ بی‌پایان (اور אין سوف, Or Ein Sof) – متبارک باد او – ناممکن است – او که «هیچ اندیشه‌ای به‌هیچ‌وجه نمی‌تواند او را دریابد» و «از هیچ‌یک از صفات نیست»، و مانند آن – در بُعدِ درونی (پنیمיות, pnimiyus) قلب، جز به اندازه‌ای بسیار اندک، تنها پرتوی ناچیز؛

چرا این نور باید فراگیر باشد؟ زیرا نورِ بی‌پایان فراتر از هر اندیشه و هر صفت است: بُعدِ درونیِ قلب تنها می‌تواند پرتویی بسیار ناچیز از آن را در خود بگیرد.

و اפילו גילוי במוח והשגה לית מחשבה כו' רק בבחי' מקיף וסובב לבד וע"ז נאמר ואל זה אביט^{99, 100} שרומז על בחינת תפלה.¹⁰¹

و حتی آشکارشدن در ذهن و ادراک – «هیچ اندیشه‌ای [نمی‌تواند دریابد]»، و مانند آن – فقط در مرتبهٔ نورِ فراگیر و احاطه‌کننده امکان‌پذیر است. و دربارهٔ این گفته شده است: «و به این شخص خواهم نگریست»؛ این عبارت به مرتبهٔ دعا اشاره دارد.

حتی ذهن نیز نمی‌تواند آن را دریابد؛ این نور فقط می‌تواند به‌صورت نوری فراگیر و احاطه‌کننده حضور داشته باشد. دربارهٔ این نور، ه' در آیهٔ بعد می‌گوید: «و به این شخص خواهم نگریست»؛ این عبارت به دعا اشاره دارد.

13 ופי' הפסוק ואת כל אלה ידי עשתה¹⁰² בחינת עשיה היינו מעשה המצות. ויהיו כל אלה נאם ה' היא

בחינת תורה שבע"פ [שבעל פה] שהיא נאם ודבר ה' בחינת דבור

و معنای آیهٔ «و همهٔ اینها را دست من ساخته است» این است که این، مرتبهٔ عمل است؛ یعنی انجام فرمان‌ها (מצות, mitzvos). «و همهٔ اینها پدید آمدند»، که نام چهارحرفی (ה', Havayah) می‌فرماید، مرتبهٔ توراۃ شفاهی (تורה שבעל פה, Torah sheb'al peh) است؛ یعنی گفتار و کلامِ ه'، که مرتبهٔ گفتار است؛

آیهٔ بعد به سه مرتبه اشاره دارد. «و همهٔ اینها را دست من ساخته است»: عمل، یعنی انجام فرمان‌ها. «و همهٔ اینها پدید آمدند»، که ه' می‌فرماید: گفتار، یعنی توراۃ شفاهی که کلامِ ه' است.

משא"כ אל זה אביט הוא בחינת תפלה אביט הוא בחינת הבטה היא הסתכלות בבחי' עיניך יונים¹⁰³

שהיא בחי' המחשבה לבד והיא היא בחי' מקיף وסובב

حال آنکه «و به این یکی خواهم نگریست» مرتبهٔ نماز است. «خواهم نگریست» مرتبهٔ نظر کردن است؛ یعنی نگریستن به مرتبهٔ «چشمات کبوتران‌اند»، که تنها مرتبهٔ اندیشه است؛ و این خود، مرتبهٔ فراگیر و احاطه‌کننده است،

«و به این یکی خواهم نگریست» به نماز اشاره دارد. نگریستن مانند اندیشه است («چشمات کبوتران‌اند») و اندیشه فراگیر است.

כמו עד"מ מחשב' שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו וכן הראיה והסתכלות כו' משא"כ דבור ומעשה הם פנימיים כו'

همان گونه که به عنوان نمونه، اندیشهٔ انسان چیزی را که درباره اش می اندیشد دربرمی گیرد؛ همچنین بینایی و نگریستن و جز آن. اما گفتار و عمل درونی اند و جز آن.

اندیشه موضوع خود را دربرمی گیرد، همان گونه که بینایی آنچه را می بیند از بیرون در خود می گیرد؛ حال آنکه گفتار و عمل درونی اند؛ به موضوع خود وارد می شوند و آن را شکل می دهند.

והבטה זו היא אל עני ונכה רוח בחינת ביטול دلית ליה מגרמיה כלום אפילו תורה ומצות לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג ע"י התורה ומצות שהם פנימיים רק ע"י בטול בתפלה וכריעות והשתחויות

و این نگاه «به سوی تهیدست و شکسته روح» است؛ مرتبهٔ خودنهی گری (بیטول, bittul)، که هیچ چیز از آن خود ندارد، حتی توره و فرمان ها را، زیرا این فرودآوردن را نمی توان از راه توره و فرمان ها، که درونی اند، به دست آورد؛ بلکه تنها از راه خودنهی گری در نماز و خم شدن ها و سجده ها می توان به آن رسید —

نگاه ה' «به سوی تهیدست و شکسته روح» است؛ یعنی کسی که احساس می کند هیچ چیز از آن خود ندارد، حتی توره و فرمان هایش را، زیرا این نور فراگیر را نمی توان با توره و فرمان ها، که درونی اند، فرود آورد؛ بلکه تنها از راه خودنهی گری در نماز و خم شدن می توان به آن رسید.

כמשל המלך שכורעים ומשתחויים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו אזי ממילא נמשך אליו בחינה זו. וזהו ברוך אתה כלומר ברוך מעצמך ומאליך.¹⁰⁴

همچون نمونهٔ پادشاهی که در برابرش خم می شوند و به خاک می افتند، زیرا به سبب عظمت مقامش نمی توان به او نزدیک شد؛ آنگاه این مرتبه خودبه خود به سوی او [که خم می شود] فرود می آید. و این است معنای «مبارک هستی»: یعنی از خودت و به خودی خود مبارک هستی.

پس در برابر پادشاهی که مقامش چنان بالاست که نمی توان به او نزدیک شد، خم می شوند؛ و آنگاه این نزدیکی خودبه خود نصیب کسی می شود که خم شده است. معنای «مبارک هستی» همین است: باشد که به خواست خودت فرود آورده شوی.

14 והנה בבחינה זו של המשכת המקיף כתיב לא הביט און ביעקב¹⁰⁵ שבבחינת פנימיות כתיב בוחן לבות וכליות¹⁰⁶

اکنون، درباره این مرتبه، یعنی فرودآوردن نور فراگیر، نوشته شده است: «او در یعقوب (یعقب) گناهی ندیده است»؛ زیرا درباره مرتبه درونی نوشته شده است: «دلها و کلیهها را می‌آزماید».

این maamar با نتیجه‌ای دلگرم‌کننده به پایان می‌رسد. نور فراگیری که از راه دعا فرود می‌آید، با وضعیت روحانی شخص سنجیده نمی‌شود: بلعام (بلعام) درباره آن گفت: «او در یعقوب گناهی ندیده است.» در مقابل، نور درونی در معرض آزمون **ה'** است؛ همان که «دلها و کلیهها را می‌آزماید».

דהיינו להבחין התשוקה המורגשת אם הוא מקרב איש ולב עמוק באמת לאמתו משא"כ בבחינת מקיף לא הביט און וגו' רק ה' אלהיו עמו שנמשך מאליו תמיד:

یعنی اشتیاق احساس‌شده را بیازماید که آیا حقیقتاً از «درون انسان و دلی ژرف» است؛ اما در مرتبه نور فراگیر، «گناهی ندیده است» و غیره، بلکه تنها «**ה'**، **אלוקיו** با اوست»؛ و این نور خودبه‌خود و همواره فرود می‌آید.

آشکارشدن درونی به این بستگی دارد که آیا اشتیاق شخص راستین و برخاسته از ژرفای دل است یا نه. نور فراگیر عیبها را نمی‌آزماید: «**ה'**، **אלוקיו** با اوست»؛ این نور خودبه‌خود می‌آید و همواره باقی می‌ماند.

در کار بندگی

در نماز تأمل کن که هرچه عوالم را پر می‌کند تنها پرتویی از **ה'** است، تا آنجا که دل به خود **ה'** اشتیاق یابد؛ این عشق را با پیوند دادن عواطف به فهم، به زندگی روزانه بیاور تا پس از نماز از میان نرود؛ صدقه بده و **מצוות** عملی را به‌جا آور، که حتی پایین‌ترین نیروها را بالا می‌برند؛ و با خوندنی نماز بخوان، زیرا نوری که بدین‌سان به پایین کشیده می‌شود به مرتبه شخص وابسته نیست.

پرسش‌هایی برای گفت‌وگو

1. اگر **تורה** از پیش در سینا داده شده بود، چرا **מאמר** می‌گوید انسان باید آن را «بسازد»؟
2. چگونه خواندن **שמע** به صورت **שמע** به عشق خود **ה'** می‌انجامد، نه به عشق تجلیات او؟
3. «پا» از چه نظر از «سر» بالاتر است، و این معنا چگونه بر موسی و قوم اسرائیل و نیز بر اعمال هر یهودی تطبیق می‌کند؟
4. چرا عشقی که در نماز بیدار می‌شود اغلب از میان می‌رود، و **מאמר** چگونه پیشنهاد می‌کند آن را پایدار کنیم؟
5. چرا نور فراگیر را فقط می‌توان از راه خوندنی‌گری در نماز به پایین کشید، نه از راه **تורה** و **מצוות**؟

יادداشت‌ها

بند 1

1 השמים כסאי

יادداشت, نسخهٔ مکتوب این ما مر به قلم میتل ربه (אדמו"ר האמצעי) و توضیحی افزون بر آن را ارائه می‌کند. همچنین ثبت می‌کند که این ما مر در שיבת פאראשׂת מסעי, روش‌خودش آو 5565 (1805) ایراد شده است.

יادداشت כהوت

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תשה. וביאור בע' תשטו. ראה לעיל ציונים והערות לכ"ק אדמו"ר זי"ע. הגהות באוה"ת בראשית כרך ג תע, א. ובכרך ו תתרכג, ב (מלקו"ת לג' פרשיות). תתל, ב. ובמקבילו ד"ה ואשא אתכם תרל"ח ע' ריו (בספר התולדות לכ"ק אדמו"ר מהר"ש, מציינ כ"ק אדמו"ר זי"ע "נתבארו הענינים דד"ה השמים כסאי וביאוריו (שבתו"א ולקו"ת לג"פ) בהרחב הביאור". וכן נזכר בד"ה ויהיו חיי שרה תרמ"ג ע' כב "שהוא השמים כסאי שבתו"א"). המאמר נאמר בשבת פ' מסעי ר"ח אב תקס"ה. ראה גם סה"מ תרס"ו ע' תקט. ד"ה השמים כסאי תשל"ו (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קלג). ד"ה השמים כסאי תשל"א. לכללות מאמר זה ראה ד"ה זה תשמ"א ש"פ תרומה תשד"מ ש"פ נח תשמ"ה. ד"ה כי כאשר השמים פ' ראה תשמ"ה. ד"ה בראשית ברא תשמ"ו וד"ה השמים כסאי תשמ"ו. ד"ה השמים כסאי ש"פ קרח תשמ"ז ושם ביאר שכאן בתו"א מבואר בארוכה דשמים וארץ כולל כל סדר ההשתלשלות דבשמים יש ג' דרגות וגם בארץ יש ג' דרגות, ומבואר ג' דרגות אלו כאן ובדרושים שלאח"ז כפי שהוא בעולמות ובישראל.

2 השמים כסאי

ה' از زبان اشعيا (ישעיהו) می‌فرماید: «آسمان تخت من و زمین زیرپایی من است؛ چه خانه‌ای می‌توانید برای من بسازید؟» تمام این מאמר (maamar) این آیه را تفسیر می‌کند.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כה אָמר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ דָּוָם רַגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶינִי לִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

יادداشت כהوت

ישעיי סו, א.

3 איך שייך עליו ית' לומר כסאי

גفتאר רبه در سال 5731 دربارهٔ این آیه, که برای بحث آن دربارهٔ پرسش آغازین ارجاع داده شده است: چگونه می‌توان دربارهٔ ה' گفت «تخت من»؟

יادداشت כהوت

ראה ד"ה השמים כסאי תשל"א.

4 שהרי אין לו דמות הגוף

در آنجا Alter Rebbe به کسانی پاسخ می‌دهد که آفرینش آسمان و زمین به دست ה' را به کار صنعتگری تشبیه می‌کنند که فقط مادهٔ موجود را تغییر شکل می‌دهد و سپس اثرش بی‌نیاز از او باقی می‌ماند: آفرینش, هستی‌بخشی از نیستی است و باید پیوسته از نو تجدید شود. یادداشت,

آنجا را همراه با ابن‌میمون و سرود «יגדל» برای این اصل ارجاع می‌دهد که نباید ה' را به شکل انسانی و جسمانی تصور کرد.

Tanya, Sha'ar HaYichud 2:6 תניא, חלק שני; שער היחוד והאמונה ב'ו'

וְאֵף שְׁאִין לוֹ דְמוּת הַגּוּף – הָרִי מְקַרֵּא מְלֵא דְבֵר הַתְּחִיב: "וְיִדְבֵּר ה'," "וַיֹּאמֶר ה'," וְהִיא בְּחִינַת הַתְּגִלּוֹת הַכ"ב אוֹתִיּוֹת עֲלִיוֹנוֹת לְנִבְיָאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּשָׂקְלָם וְהַשְׁתָּם בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְגַם בְּמִתְשַׁבְּתָם וְדִיּוּרָם, כְּמוֹ שֶׁתְּחִיב: "רוּחַ ה' דָּבַר בִּי, וּמִלְתּוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וְכְמוֹ שֶׁאָמַר הָאָר"י זְכוּרֵנוּ לְכַרְכָּה [בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה].

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

יادداشت כהوت

פיוט יגדל. ראה רמב"ם הל' יסודי תורה פרק א ה"ז. פיהמ"ש להרמב"ם פ' חלק יסוד הג'. תניא ח"ב פ"ב. ראה אוה"ת בראשית כרך ו תתרכג, ב. אוה"ת ענינים ע' צב בשם השל"ה.

5 אין לו דמות הגוף

سرود یگדال (יגדל, Yigdal), که بر اصول ایمان میمونیدس استوار است, می‌گوید ה' صورتی جسمانی ندارد؛ آلتِ ربه (אדמו"ר הזקן) از عبارتهای آن برای طرح این پرسش بهره می‌گیرد.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Preparatory Prayers, Yigdal 7 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, הכנה לתפילה, יגדל ז'

אין לו דמות הגוף ואינו גוף, לא נַעֲרָךְ אֵלָיו קִדְשָׁתוֹ:

He is unlike the corporeal or even the non-corporeal, His holiness is beyond comparison

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

6 הנה מקום אתי

ה' به موسی (משה) می‌فرماید: «بنگر, جایی نزد من هست»؛ میدراش از این عبارت می‌آموزد که مکان در مرتبه‌ای فُרוּתَر از ה' است.

Exodus 33:21 שמות ל"ג:כ"א

וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עָלַיְהֶצוּר:

And the L-RD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

יادداشت כהوت

שמות לג, כא.

7 הנה מקום אתי

מידراش دربارهٔ همین آیه می‌گوید: آیه نمی‌گوید «من در مکان هستم», بلکه می‌گوید «مکانی نزد من هست»؛ یعنی مکان نسبت به من فرع است, نه من نسبت به آن.

Shemot Rabbah 45:6 שמות רבה מ"ה:ו'

ויאמר ה' הנה מקום אתי ונצבת על הצור - אמר רבי יוסי בר ר' חנינא: הנה אנכי במקום הזה אין כתיב כאן, אלא הנה מקום אתי. אתרי טפלה לי, ואין אני טפל לאתרי. והסירותי את כפי אמר לו הקב"ה: אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים, שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים. אמר רבי אסי: הסעודה של גן עדן ראו נביאים, ומתן שכרן לא ראו, שנאמר (ישעיה סד): עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו. וכן דוד

אמר (תהלים לא): מה רב טובך אשר צפנת ליראוך. מה כתיב למעלה?

...

The L-rd said: Behold, there is a place with Me, and you“ shall stand on the rock” (Exodus 33:21). “The L-rd said: Behold, there is a place with Me, and you shall stand on the rock.” Rabbi Yosei bar Rabbi Hanina said: “Behold I am at this place” is not written here, but rather, “there is a place with Me.” My place is ancillary to Me and I am not ancillary to My place. “I will remove My hand and you will see My ... back, but My face will not

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

8 שהוא . . ואין העולם מקומו

מתן موازی، منبع این گفته را می‌آورد: **مדרش רבה** در آغاز **ויצא**، بخش ۶۸، درباره «و به آن مکان رسید»، و در **כי תשא**، بخش ۴۵، نزدیک پایان آن، درباره «اینک مکانی نزد من است».

یادداشت كهوت

”כמאדנא”ל במד”ר ר”פ ויצא תוך פס”ח ע”פ ויפגע במקום, וכ”ה בפ’ תשא פמ”ה קרוב לס”פ ע”פ הנה מקום אתי” — אוה”ת בראשית כרך 1 ו תתרכג, ב (מלקו”ת לג”פ). בסה”מ תרל”ח בד”ה ואשא אתכם ע’ ריו. ראה בלקו”ת ויקרא נא, סע”ב.

9 שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו

מידراش توضیح می‌دهد چرا ה’ «مکان» خوانده می‌شود: او جایگاه جهان است و جهان جایگاه او نیست؛ میدراش برای این مطلب به عبارت «بنگر، جایی نزد من هست» استناد می‌کند.

Bereshit Rabbah 68:9 برآشית רבה ס”ח:ט’

ויפגע במקום - ר’ הונא בשם ר’ אמי אמר: מפני מה מכנין שמו של הקב”ה וקוראין אותו מקום? שהוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו, מן מה דכתיב (שמות לג): הנה מקום אתי, הוי, הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו. אמר רבי יצחק: כתיב (דברים לג): מעונה אלקי קדם, אין אנו יודעים אם הקב”ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו, מן מה דכתיב (תהלים צ): ה’ מעון אתה, הוי. הקדוש ברוך הוא מעונו של עולמו, ואין עולמו מעונו. אמר רבי אבא בר יודן: לגבור, שהוא רוכב על ...

He encountered the place and spent the night there because“ the sun had set; he took from the stones of the place, which he placed beneath his head, and lay down in that place” (Genesis 28:11). “He encountered [vayifga] the place” – Rav Huna said in the name of Rabbi Ami: Why do they change the name of the Holy One blessed be He and call Him the Omnipresent [hamakom]? It is because He is the place [mekomo] of the world, and His world is not His place. From ... what

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

10 כי מן השמים דברתי

پس از ده فرمان، ה’ به اسرائیل می‌فرماید: «دیدید که از آسمان با شما سخن گفتم»، این نشان می‌دهد که تورات «از آسمان» است.

Exodus 20:19 שמות כ:י”ט

יִאמֶר ה' אֱלֹהֵי־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

And the L-RD said unto Moses: Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked .with you from heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

שמות כ, יט.

11 התורה היא מן השמים . . שמים אש ומים

تزماع تزدک یادآور می‌شود که این موضوع نیازمند بررسی است: در **تורה اور**، میکتنس، «زیرا سرچشمه حیات نزد توست»، و نیز بعدتر در همین **ما مر**، آب آسمان حکمت تفسیر می‌شود؛ حال آنکه در اینجا آتش و آب با **חסد** و **גבורה** توضیح داده می‌شوند.

یادداشت كهوت

ראה אוה”ת כרך 1 ו תתרכג, ב (מלקו”ת לג’ פרשיות א, א) שצ”ע שלקמן פ’ מקץ בד”ה כי עמד מקו”ח (לד, ד) מפרש שהכוונה על חכמה, וכן לקמן במאמר זה מפרש כן, וכאן מפרש על חו”ג ע”ש.

12 שמים אש ומים

تلمود واژه آسمان‌ها (שמים, shamayim) را توضیح می‌دهد: این واژه از آتش (אש, esh) و آب (מים, mayim) ساخته شده است؛ ה’ این دو را درهم آمیخت تا آسمان‌ها را پدید آورد. آلتز ربه این مطلب را بر تورات منطبق می‌کند.

Chagigah 12a:19–20 חגיגה י”ב א:י”ט-כ’

מאי “שמים”? אמר רבי יוסי בר חנינא: ששם מים. במתניתא תנא: אש ומים, מלמד שהביאן הקדוש ברוך הוא ושרפו זה בזה, ועשה מהן רקיע. שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא קשהו מהלכיו בדרך, אמר לקה: אתה ששמימשת את נחום איש גם זו עשירים ושמים שנה, שהיה דורש כל “אתיך” שבתורה, “את השמים ואת הארץ”, מה היה דורש בקה? אמר לו: אילו נאמר “שמים וארץ”, הייתי אומר: “שמים” — שמו של הקדוש ברוך הוא. עכשיו שנאמר: ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

13 מימינו אש דת למו

موسی هنگام توصیف بخشیدن تورات می‌گوید: «از دست راست او، قانونی آتشین برای آنان». آلتز ربه دست راست را آب و آتش را قانون می‌خواند؛ بنابراین تورات نیز «آتش و آب» است.

Deuteronomy 33:2 دברים לג:ב

יֹאמַר ה' מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר פָּאָרוֹ וְאֶתֶּה מִרְבֶּבֶת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֶּת לְמוֹ:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

دברים לג, ب. בבور 1092, ובבור 1824 לו, א, ובבור 2044 رلد, א نוסף: שימין בחי' מים ומבחי' אש נעשה דת למו.

بند 2

14 وשמרתם את חוקותי

یادداشت كهوت به این آیه اشاره می‌کند: «فرايض مرا رعایت کنید... که انسان باید آنها را به‌جا آورد»؛ این آیه نیز انسان را کسی می‌داند که تورات

به جا آوریم و به انجام رسانیم.» آلتز ربه هم به ترتیب این عبارت و هم به درخواست آن توجه می‌کند.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, Second Blessing before Shema

ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, אהבת ישראל

אהבה רבה אהבתנו ה' אלקינו המלה גדולה ויתרה המלת עלינו: אבינו מלכנו בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים כן תחננו ותלמדנו: אבינו האב הרחמן הרחם רחם עלינו ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמע וללמד וללמד לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה: והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד ללבנו לאהבה וליראה את שמך: ולא נבוש לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו ... unbounded love You have loved us Adonoy, our G-d; [With] [With] great and abundant pity have You pitied us. Our Father, our King! for the sake of our forefathers who trusted in You, and whom You taught statutes of life, so too, be gracious to us and teach us. Our Father, merciful Father, Who acts with compassion have compassion on us and put into our hearts to comprehend, and to be intellectually creative, to listen, to learn, and to teach, to preserve, to practice, and ... to fulfill all the words

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

بند 3

21 שמע לשון הבנה

در آنجا نیز شماع به معنای «فهمیدن» گرفته شده است: در آیه نخست شماع تأمل می‌شود که ه'، نور بی‌پایان (اور این سوف، Or Ein Sof) که فراتر از عوالم است، «ه'! ما! ست؛ سرچشمه پدیدآمدن آن‌ها از نیستی.

I Samuel 3:10 شموאל آ گ':

ויבא ה' ויחיצב ויקרא כפעם בפעם שמואל שמואל ויאמר שמואל דבר כי שמע עקדך:

And the L-RD came, and stood, and called as at other times: 'Samuel, Samuel.' Then Samuel said: 'Speak; for Thy servant 'heareth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

כמ"ש דבר כי שומע, שמואל-א ג, י. נסמן לקמן לה, ב.

22 שמע שם ע'

حاشیه‌ای دست‌نویس در چاپ نخست به اینجا ارجاع می‌دهد: ایمری بینا (امری بینا) درباره «نام عین» عین بزرگ بحث می‌کند؛ و به گفته آن حاشیه، در آنجا آیه «بزرگی از آن توست، ه'» به‌خوبی شرح داده شده است.

یادداشت كهوت

”ع' امري بينا שער הק"ש ענין שם ע' רבתי ומתפרש יפה פי' הפסוק לך ה' הגדולה בס' ג ובס' ו” — הג"ה בכת"י על תו"א הנ"ל. ראה לקמן קה, ג. לקו"ת ואתחנן יא, ב. ושם מציין לכאן.

داوود (דוד) در برابر تمامی جماعت، ه' را چنین می‌ستاید: «ای ه'، بزرگی و قدرت و شکوه و پیروزی و جلال از آن توست.» این فهرست صفات الهی

23

را «به‌جا می‌آورد».

Leviticus 18:5 وיקרא י"ח:ה'

ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני Havayah

Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

ویקרא יח, ה.

15

فرمانی ه' از طریق موشه (مשה): «فرائض مرا رعایت کنید و آنها را به‌جا آورید؛ من ه' هستم که شما را تقدیس می‌کنم.» واژه «انها» (אתם, osam) بدون حرفی ۱ نوشته شده است، و آلتز ربه (ادمو"ר הזקן) آن را «شما» (אתם, atem) می‌خواند: این انسان است که تورات را می‌سازد.

Leviticus 20:8 وיקרא כ':ח'

ושמרתם את חקתי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם:

And keep ye My statutes, and do them: I am the L-RD who sanctify you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 וכך اנו מבקשים

حاشیه‌ای دست‌نویس در نسخه نخست تورات اور (تורה اور) خواننده را به این بخش از اثر می‌تار ربه (ادمو"ר האמצעי) درباره شما ارجاع می‌دهد؛ بخشی که درخواست برکت پیش از شما را بررسی می‌کند.

یادداشت كهوت

”ע' אמרי בינה פתח השער ט, ב סי' ט"ו” — הג"ה בכת"י על תו"א דפוס ראשון.

17 תחלה לעשותה ואח"כ לקיימה

تسمح تسدک توضیح می‌دهد که «نخست آن را به وجود آوریم و سپس به انجام برسانیم» یعنی تورات را ابتدا از سرچشمه‌اش، مرتبه «دو هزار سال» پیش از آفرینش جهان، به مرتبه «جهان» فرود آوریم. این مطلب، دعا را به بند ۴ پیوند می‌دهد.

یادداشت كهوت

”דהיינו תחלה להמשיכה ממקורה מבחי' אלפים שנה שקדמה לעולם להמשיכה בבחי' עולם” — אה"ת שלה ע' תקפא.

18 ע"י אב הרחמן

در آنجا آلتز ربه (ادمو"ר הזקן) توضیح می‌دهد که مردان کنست بزرگ، پیش از شما درخواست‌های رحمت را قرار دادند—«پدر ما، ای پدر مهربان، بر ما رحم کن و فهم را در دل‌های ما قرار ده» و «در رحمت عظیم خود— زیراً فهم از برانگیختن رحمت ه' پدید می‌آید.

یادداشت كهوت

ראה לקו"ת ראה כה, ב.

19 ותן בלבינו בינה

یک maamar متأخر که یادداشت، به‌عنوان بحثی موازی، برای عبارت «فهم را در دل‌های ما قرار ده» به آن ارجاع می‌دهد.

یادداشت كهوت

ראה ד"ה כל הנקרא בשמי תרצ"ו ע' 107.

20 אב הרחמן רחם עלינו ותן בלבנו בינה

برکت پیش از شما (שמע, Shema) — که در سنت نماز آلتز ربه «אהבת עולם (Ahavas Olam)» نامیده می‌شود — چنین درخواست می‌کند: «ای پدر رحیم، بر ما رحم آور و در دل‌هایمان فهم قرار ده... تا رعایت کنیم،

را برمی شمرد، و واژه «از آن توست» نشان می‌دهد که همگی یکسره از آن **ه'** هستند.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לֹד ה' הַגְדֹּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְפָּאָרֶת וְהַנִּצָּח וְהַהוֹד כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ לֹד ה' הַמְּמָלָכָה וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרֹאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 ש"ה רבתי — לבד

دست‌نوشته به‌جای **לבד** (levad; «تنها»). **بلبد** (bilvad) دارد؛ معنا یکسان است.

یادداشت کھوت

בבזך 1824: **בלבד**.

25 מלכותך מלכות כל עולמים

«فرمانروایی تو فرمانروایی بر همهٔ عوالم است»: فرمانروایی (מלכות, Malchus) همان چیزی است که به همهٔ عوالم امتداد می‌یابد، و ازاین‌رو تنها یک «نام» است.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כְּלִי-עֹלָמִים וּמַמְשִׁלְתְּךָ בְּכָל-דּוֹר וְדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کھوت

תהלים קמה, יג.

4 بند

26 להבין דבר מתוך דבר . . בחי' ממכ"ע

آنجا، در توضیح اینکه چگونه **מלכות** از میان همهٔ عوالم به‌صورت **ממלא כל עלמין** فروز می‌آید، متن به این مقالة حسیدی ارجاع می‌دهد: در «فهمیدن یک چیز از درون چیز دیگر»، «درون یک چیز» **ממלא כל עלמין** است؛ و خود «چیز»، ذات **מלכות** است که **סובב כל עלמין** است.

یادداشت کھوت

לקמן קי"ג, ג, לקו"ת בהר כה, ב מצייך לכאן.

27 ולית מחשבה כו'

عبارت اینجا از 12–10:17a Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu نقل شده است؛ متن در زیر آمده است.

12–10:17a Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu תקוני הזהר י"ז א:י"ז-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

یادداشت کھوت

ת"ז בהקדמה (פתח אליהו).

28 ולית מחשבה כו' ולא מכל מדות אלین כלל

دعای الیاهو (אליהו)، «פתח الیاهو» (פתח אליהו). دربارهٔ **ה'** می‌گوید که او «هیچیک از این صفات نیست، به‌هیچ‌روی»؛ درست پیش از آن (17a) آمده است: «هیچ اندیشه‌ای نمی‌تواند تو را به‌هیچ‌روی دریابد.» هر دو نشان می‌دهند که **ה'** فراتر از مراتب تجلی (ספירות, Sefiros) است.

Tikkunei Zohar 17b:5–7 תקוני הזהר י"ז ב:ה-ז'

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולא משפט ידיע' דאיהו רחמי ולא מכל אליו מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ"א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי' הגדולה והגבורה וכו'

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

29 מי לי בשמים

«در آسمان جز تو چه کسی را دارم؟ و جز تو بر زمین هیچ نمی‌خواهم.» مزمورسرا خود **ה'** را می‌خواهد، نه هیچ‌یک از عطایا یا تجلیات او را.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעֹמֵד לֹא־תִפְצְצֵנִי בְּאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کھوت

תהלים עג, כה.

30 אם ישים אליו לבו

در ظاهر عبارت، **اليهو** (אליהוא) دربارهٔ **ה'** می‌گوید: اگر دل به آن می‌داد و روح و نَفَس انسان را نزد خود بازمی‌گرفت، همهٔ بشر با هم از میان می‌رفتند، اما این **מאמר** (maamar: مقالة حسیدی) مطلب را به‌گونه‌ای دیگر می‌خواند: اگر کسی دل خویش را متوجه **ה'** سازد، **ה'** «روح و نَفَس» خویش را نزد آن شخص گرد می‌آورد.

Job 34:14 איוב ל"ד:י"ד

אם־יִשִּׂים אֱלֹהֵי לְבוֹ וְרוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֱלֹהֵי יָאִסֶּף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کھوت

איוב לד, יד.

31 רוח אייתי רוח

زوهار (זהר) تعلیم می‌دهد که روحی، روحی می‌آورد و روحی را به‌سوی خود می‌کشاند: برانگیختگی از پایین (אתערוטא דלתתא, isarusa dilesata) پاسخی را از بالا فرومی‌آورد.

Zohar II, 162b זח"ב קסב, ב

یادداشت کھوت

זח"ב קסב, ב.

32 בקרב איש ולב עמוק

مزمورسرا از نقشه‌پردازانی وصف می‌کند که تدبیرهایشان پنهان است: «درون انسان و دلی ژرف.» آدَمور هازاکن این کلمات را برای ژرف‌ترین لایهٔ دل به کار می‌برد؛ جایی که حضور **ה'** در آن گرد آمده است.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז'

יַחְפְּשׁוּ-עוֹלֹת תִּמְנוּ חֶפְשׁ מִחֶפֶשׁ וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עֵמֶק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the

ones of the Monday ones; the Monday ones of the Sunday
... ones. The Sunday one, whom would he
Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

Vayikra Rabbah 19

Zohar II, 49a זח"ב מט, א

יבדאשט קהות

מדרש תהלים צ, ד. — ועייג'כ ב"ר פ"ח, ב. ויק"ר פ"ט. תנחומא וישב ד.
זח"ב מט, א. — ראה ד"ה איתא במדרש תהלים (קונטרס נט). — (הערות
כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים ת"ש ע' 83). בלקו"ש חט"ו ע' 476
נדפס מכי (מיום כג סיון תשי"ב) ביאור לד"ה זה: . . . במענה על שאלותיו,
זה מכבר, בתו"א בתחלתו בד"ה השמים כסאי: א) הא דאלפיים שנה קדמה
תורה לעולם ואח"כ נמשכה בשמים וארץ — אם זהו ענין אחד עם האמור
בזהר באד"ר, ע"ד חד אורחא ותר"ג ארחין דאורייתא. הנה, בכלל, האמור
בזהר שייך למצות, ששרשן בכתר גלגלתא, וכמוש"כ באגה"ק ס"ד, וכ"ה
ג"כ בד"ה תקעו תרצ"א ס"ו שמביאו במכתבו (משא"כ תורה שמחכמה
נפקת עיי"ש באגה"ק), כי גם התרי"ג ארחין הם בגלגלתא. ולפעמים
מפרשים מאמר הזהר גם על התורה, אבל כמו ששרשה בכתר. וראה לקו"ת
במדרב יא, ד. ב) מהו השייכות דבינה והתבוננות בלב לרחמים עליונים
והתהוות התורה, — בלקו"ת לגי' פרשיות (א, ב) מפרש ע"ז וז"ל: ועיין
בתיא פמ"ה. . . וגם כמו יוהכ"פ שהוא התגלות הבינה ה"ז ע"י שמעוררים
רחמים. — ויעיין בתיא שם, ובהגהות הצ"צ ע"ז שנדפסו בקונטרס
רשימות איכה ע' כ"ב. ג) מש"כ שהמדות בטלים ונכללים במקורם — אם
הכוונה לע"ס הגנוזות — הכוונה למקור המדות, היינו שכל המולידם, ז"ת
דיאמא. ועיין בזה באריכות בלקו"ת לגי'פ (א, ג, ו, ג), ובהמשך ר"ה שנדפס
לשנה זו. ד) התורה כבר נמסרה בעולם בשעת מ"ת ולמה צריכים לאתדל"ת
— מובן ע"פ משנ"ת בחילוק התורה שלפני התפלה ושלאחרי, עיין לקו"ת
ברכה (צו, ב) ובכ"מ. ה) כותב דרוחו ונשמתו אליו יאסוף בקרב איש ולב
עמוק, ובסוף המאמר איתא שהוא רק בבחי' מקיף וסובב. הרי כתב גם בסוף
המאמר דמעט מזער נתפס בפני' הלב, וממכ"ע לגבי סוכ"ע הוא מעט מזער.
ראה תניא פמ"ח, ועג"כ בהוספות לתו"א ד"ה אם ישים — דיאסוף היינו
אורות בכלים. ו) גם המשכה דידבר הוי' אל משה נעשה ע"י ואהבת גוי,
וכמוש"כ בפ"י בלקו"ת לגי'פ (יא, ג). ועייג"כ אמרי בינה שער הק"ש
ספמ"ג. ז) הארץ הדום רגלי — מפרש דמצות מעשיות מעלים הרגל —
כנ"ס למעלה והאדם למטה — והיינו העלאתם והתכללות של ג' (בה"י דלבר
מגופא, תריין שוקין, רגל) במוחין, ע"י שנכללין מקודם במדות (וא"ו)
והמדות במוחין (יו"ד), ונת' בפרטיות בלקו"ת לגי'פ (ח, א. ואילך). ח) זה
שהנשמה המלוכשת בגוף פועלת היחוד דאורייתא וקוב"ה — ב' טעמים
בדבר: מפני שעסקה בניצוצות דתהו שקדם לתיקון. והעיקר — שעבודתה
למטה גורם, בב"א, עבודת שרשה בכל העולמות וגם מה שלמעלה מעולמות,
כי היא כחבל שראשו קשור למעלה. ועיין אגרת התשובה פ"ה, קו"א לתניא
בתחילתו, הגה"ה שני' בתניא פ"מ. וראה ג"כ מאמר דשבת מברכין סיון
ה'תשי"ב. ט) מש"כ בביאור ד"ה כי כאשר השמים ספ"ד ענין ג' הווי"ן
דויסע כו' — הוא לראי' לבאר מאין ממשיכין, שהוא מהיודי"ן כו'. ועיין
תו"א ויצא ביאור דושבתי בשלום. יוד) כח הצמיחה הפרטי, דצומח פרטי,
גם הוא נמצא בארץ, ולא בגרעין, אלא שהגרעין מעורר אותו, היינו,
שיצמח עשב זה ולא אחר. ראה אגה"ק סוף ס'ך. ד"ה יביאו לבוש (ש"א)
פכ"ו. וככה הגדול פמ"ד. ועוד.

36 פ"י עולם נקרא בחינת אש ומים

آنجا، در توضیح اینکه نیروی حیات روحانی هر چیز جسمانی نیز «مکان»
نامیده می‌شود («اینک، مکانی نزد من هست»). آلتز ربه به این مقاله

deep heart.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 והיו הדברים האלה אשר אנכי

«و این سخنانی که امروز به تو فرمان می‌دهم، بر دل تو باشد» — آیهای
که پس از «دوست بدار» می‌آید: آدمور هازאکن «من» را به ذات خود ה'
اشاره می‌داند.

Deuteronomy 6:6 דברים ו':ו

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום עליך:

And these words, which I command thee this day, shall be
upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 אנכי מי שאנכי

آنجا «من، آن که منم» توضیح داده می‌شود: هیچ‌کس جز «خود من» —
ذات خود ه', وای هرگونه ادراک — مرتبۀ Anochi را نمی‌شناسد و
در نمی‌یابد: در 10C آمده است که این ذات و وجود اوست، که اصلاً در
محدودهٔ ادراک نمی‌گنجد.

Zohar I, 167b זח"א קסז, ב

יבדאשט קהות

ראה זח"א קסז, ב. לקו"ת להאריז"ל תולדות כז, יט. בלקו"ת במדרב א, ב
"פ"י שאין מכיר ומשיג בחי' אנכי אלא אנכי בעצמי". ושם י, ג "הוא בחי'
עצמותו ומותו שאינו בגדר תפיסה והשגה כלל". וראה שערי אורה שער
חנוכה לא, א. שם לז, ב "דהיינו בחי' סוכ"ע הכללי". ראה לקמן ט, ג, יח, ב.
לז, ב, לח, א. נא, נו, א. סד, ב. סו, ב. פב, ג. פד, ג. פז, ג. קט, א. ועוד.

35 התורה קדמה אלפים שנה לעולם

ريش‌لاکيش (ريش‌לקיש): تورات دو هزار سال پيش از آفرينش جهان وجود
داشت؛ اين از عبارت «نزد او همچون پرورش‌يافته‌ای بودم... روز به روز»
آموخته می‌شود؛ روزی از روزهای ه' هزار سال است.

Midrash Tehillim 90:7 מדרש תהילים צ':ז

תשב אנוש עד זכא. אמר רבי אבהו גדולה תשובה שקדמה לבריאת
עולם שנאמר בטרם הרים יולדו תשב אנוש עד זכא. א"ר הונא בשם
ריש לקיש אלפים שנה קדמה תורה לברייתו של עולם שנאמר (שם ל)
ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום. ויומו של הקב"ה אלה
שנה שנאמר כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול:

OYW (Public Domain)

Bereshit Rabbah 8:2 בראשית רבה ח':ב

... היום של ששי שואל של חמישי וכו', עד לראשון למי היו שואלין?
לא לתורה, שקדמה לברייתו של עולם?! דאמר רבי שמעון בן לקיש:
שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הדא הוא דכתיב
(משלי ח): ואהיה אצלו אמון וגו'. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלה
שנים, דכתיב: כי אלה שנים בעיניך כיום אתמול. הוי, הזאת ידעת מני
עד וגו'. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, אבל אתה אין לך
עסק לדרוש, אלא (איוב כ): מני שים אדם עלי ארץ. ר' אלעזר בשם בן
סירא אמר: בגדול ממך אל ...

Rav Hama bar Hanina began: "Have you known this from
[oldest times?]" (Job 20:4). Rav Hama bar Hanina said: This
is analogous to a city that received its supplies by donkey
drivers. They would ask one another: 'What is the price of
grain in the province today?' The Friday ones would inquire
of the Thursday ones; the Thursday ones of the Wednesday
ones; the Wednesday ones of the Tuesday ones; the Tuesday

חסידی ارجاع می‌دهد: «جهان» مرتبة آتش و آب نامیده می‌شود؛ یعنی صفات برین. یادداشت کھوت
نזכר בלקו"ת בחוקותי מז, ב.

37 דברת במ

«آن‌ها را به فرزندانانت بیاموز و دربارهٔ آن‌ها سخن بگو.» گفتنی کلمات تورات به منزلهٔ فرودآوردن نور بی‌پایان (اور אין سوف, Or Ein Sof) به درون تورات خوانده می‌شود.

Deuteronomy 6:7 דברים ו:ז

וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִקְחֶךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) · JPS 1917 (Public Domain)

38 עולמים — פי' תוך דבר

آبجا، در توضیح اینکه چگونه از نور فراگیرنده آگاه می‌شویم، آلتز ربه به این مقالة حسیدی ارجاع می‌دهد: «فهمیدن یک چیز از درون چیز دیگر» یعنی از مملأ کل علמין، نوری که درون عوالم پوشیده است، به فهم سوبد کل علמין می‌رسیم.

یادداشت کھوت

מובא בלקו"ת ואתחנן ו, ג.

بند 5

39 וזהו ענין וידבר ה' אל משה

حاشیه‌ای دست‌نویس بر چاپ نخست پیشنهاد می‌کند که این بخش بر پایهٔ Iggeres HaKodesh 12 است؛ آنجا گفته می‌شود که نام سادهٔ ה' در سراسر تورات به صفت زیبایی و هماهنگی (תפארת, Tiferes) اشاره دارد.

یادداشت کھوت

”לכמוני השפל הדל נראה דזה הוא עפ"י מה דאיתא באגה"ק סי' יב וז"ל: ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כו' ע"ש, ואם שגיית ה' יכפר בעד" — הג"ה בכת"י על תו"א הג"ל.

40 לבחינת משה שהוא מבחי' כי מן המים משיתיהו

حاشیه‌ای دست‌نویس این مطلب را به بند ۱۱ از این ما مر پیوند می‌دهد: «آسمان‌ها (שמיים, shamayim) همان «آب» (שם מים, sham mayim) است، زیرا تورات از حکמה می‌آید.» نویسندهٔ حاشیه پیشنهاد می‌کند که از همین رو «تورات موسی» نامیده شده است، زیرا موسی «از آب بیرون کشیده شد».

یادداشت کھوت

”נראה דזהו ע"פ מוש"כ לקמן בד"ה והנה זהו דרך כלל כו' ושם וז"ל שמים שם מים דאורייתא מחכמה נפקת, ואולי אפשר לתת טעם שנק' תורת משה — מטעם הזה דאורייתא מחכמה נפקת — ומשה מן המים משיתיהו וז"ל” — הג"ה בכת"י על תו"א הג"ל.

41 כי מן המים משיתיהו

دختر فرعون او را موسی (مשה) نامید، «زیرا او را از آب بیرون کشیدم». آلتز ربه (ادمو"ר הזקן) میان موسی و «آب» پیوند برقرار می‌کند: «آب»

همان حکمت (חכמה, Chochmah) است که تورات از آن سرچشمه می‌گیرد.

Exodus 2:10 שמות ב:י

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבַאֲהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתָהוּ:

And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name 'Moses, and said: 'Because I drew him out of the water

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) · JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کھوت

שמות ב, י.

42 שו"ה הרי היא — כסא ע"ד

در نسخهٔ خطی چنین آمده است: «این "تخت من" است، مانند تختی، بر سبیل تمثيل»، به جای «این تختی است، بر سبیل تمثيل».

یادداشت کھوت

בכת"י: הרי היא כסאי כמו כסא: עד"מ.

43 דאנת חכים

عبارت اینجا از 4-3b:17b Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · شده است؛ متن در زیر آمده است.

4-3b:17b Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיןון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית.

כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

یادداشت کھوت

ת"ז בהקדמה (פתח אליהו).

44 דאנת חכים ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בבניה ידיעא

دعای الیاس (ألیهوا): «تو حکیمی، اما نه به حکمتی شناختنی؛ می‌فهمی، اما نه به فهمی شناختنی». حکمت' د' فراتر از حکمت' ماست، اما در تورات فرود می‌آید.

4-3b:17b Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיןון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית.

כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

45 ומעשרות וקרבנות

این یادداشت می‌گوید که یادکردِ عشورها و قربانی‌ها در اینجا در اور התורה, Behaalosecha شرح داده شده است.

یادداشت کھوت

נתבאר באוה"ת בהעלותך ע' שסד.

46 אמרו בגמרא על פסוק כרסון רמיו

דניאל (דניאל) מי יבין? «תחתיהי בריא שדה» ו כהןרוזגאר נשטה
 אסט; תלמוד מי ירסד צרא ואזה בה صورت جمع آمده است.

Daniel 7:9 דניאל ז:ט'

הזה הוית עד די כרסון רמיו ועתיק יומין ותב לבושה בתלג חור ושער
 ראשה כעמר נקא פרסיה שכבין דיינור גלגלהי נור דלק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient
 of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair
 of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and
 the wheels thereof burning fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Chagigah 14a:6 חגיגה י"ד א:ו'

קבלה מיניה, או לא קבלה מיניה? תא שמע: אחד לדין ואחד לצדקה,
 דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לה אצל
 הגדה! כלך מדברותיה אצל נגעים ואהלות. אלא: אחד לכסא ואחד
 לשרפה. כסא — לישב עליו, שרפה — להדום רגליו, שנאמר:
 "השמים כסאי והארץ הדום רגלי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 38b:18 סנהדרין ל"ח ב:י"ח

קבלה מיניה או לא קבלה מיניה? תא שמע, דתנא: אחד לדין ואחד
 לצדקה, דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לה
 אצל הגדה? כלך אצל נגעים ואהלות! אלא, אחד לכסא ואחד לשרפה:
 כסא לישב עליו, שרפה להדום רגליו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Berakhot 10b ברכות י' ב

יבדאשט כהות

דניאל ז, ט. חגיגה יד, א (ראה אוה"ת נ"ך-א ע' שיג "כרסון רמיו וע"י יתיב
 כו' אחד לכסא ואחד לשרפה שנאמר השמים כסאי כו'"). סנהדרין לח, ב.
 וראה ברכות י, ב.

47 והענין כי הנה כנס"י

יבדאשט אין מניע רא בעגוואן מאחזי מואזי בראי אין איבה זכר מי קנד
 כמאט אסראל "פא" נאמידה מי שוד.

יבדאשט כהות

ראה סה"מ תרכ"ז [הוצאת תש"ס] עמוד סז.

48 וברא כרעא דאבוה

דר אנא "פסר, פאי פדר חויש אסט" דברא פירוזי (נצח, Netzach)
 גפטה מי שוד: עשקי טיבעי קה ביינאז אז עקל עמל מי קנד ו "פאה"
 נאמידה שדה ו בירון אז בדי אסט. ביינאז מראטב אדם נכסטין (אדם
 קדמו, Adam Kadmon) טא אנהאי עאמל עמל (עשיה, Asiyah) אמטאד
 מי יאנדי! אזאיןרו חטי סאדהטין ייהודי נייז מי טואנד זאן חוד רא ברא
 תפדיס נאם ה' פדא קנד.

Yevamot 3a:2-4 יבמות א:ב-ד'

דאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי: אתיא "הנה" "הנה", אתיא
 "זמה" "זמה". השתא דאמרית כל מלתא דאתיא מדרשא חביבא לקה,
 ליתני לאחות אשה לבסוף! אידי דאגרי באיסור אחותא, תנא אחות
 אשתו.

יבדאשט כהות

יונת אלם רפ"ב, ראה יבמות ג, א תוד"ה מקמי. וראה לקמן עה, ב. ובמ"מ
 ללקו"ת ואתחנן יב, ג.

49 וברא כרעא דאבוה

תוספות (Tosafos) اصطلاح תלמודי "פסר, פאי פדר חויש אסט" (bera
 kar'a de'avuha) רא בה קאר מי בנד: פסר אמטאדי אז פדר חויש אסט.
 יבדאשט קה"ת (Kehot) בה אינא ארגאע מי שד; מאמר (maamar) אין
 תעביר רא דברא אסראל, בעגוואן "פאי" ה', בה קאר מי גייר.

Tosafot on Yevamot 3a:7 תוספות על יבמות א:ז'

מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו - וה"ה מקמי אשת אחיו מאמו
 וחדא מנייהו נקט דתרויהו לאו קרובי עצמו נינהו אלא ע"י קידושין
 וכלתו שהיא אשת בנו קרובה מנייהו טפי אבל אין לומר דוקא לגבי
 אשת אחיו שלא היה בעולמו כלתו קרובה טפי לפי שלא היה בעולמו
 אבל לגבי אשת אחיו מאמו לא דבאשת בנו איפלג דרא כדאשכחן לענין
 עדות בב"ב (ד' קכח). דאפי' מאן דמכשר באבא דאבא פסיל בן אחיו
 דע"כ לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאשת אח שהבן כרעיה
 דאבוה הוא דקחשיב בתו ובת בתו קרובי עצמו ...

Vilna Edition (Public Domain)

50 שהדם הוא הנפש

«זיבא חון, זאן (חיות) אסט.» חיות סר אז טריק חוני זריאן מי יאבד
 קה אז פאה מי קנדר.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב כ"ג

רק חזק בלבתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם
 הבשר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the
 life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 וכן כמה רפואות יש שעושים ברגלים

דר אנא אלטר רבה (אדמו"ר הזקן) מי גוייד קה פאה, יעני פירוזי (נצח,
 Netzach) ו שכוה (הוד, Hod), דר טאז (כתר, Keser) רישה דארנד, בדי
 ו סר רא חמל מי קננד, ו סר אז רא פא דרמאן מי שוד - פאי קה דר אב דאג
 גזאשטה אנד - זיבא רגהאי סר דר פא הסטנד; צראק "פאיאנשאן דר אגאזשאן
 פרו רפטה אסט».

יבדאשט כהות

ראה לקו"ת מסעי צ, ג "וגם לרפואת הראש הוא ע"י הרגל שמשמין במים
 חמין וכדומה לפי שיש גידי הראש בהרגל" ע"ש שמציין לכאן. וראה
 בסה"מ תרל"ב כרך ב ע' שעה.

52 ובבחינה זו נקרא הרגל ראש . . שסופן הוא תחילתן שבחי' הרגל

נקרא ראש

פסל 36 תושיח מי שד קה ה' חואסטאר סקונטגהי דר פיינאז טרינ עאמ
 שד; יעני דר אין זאן מדי, זאי קה נור או בייש אז המה פנהא אסט.
 יבדאשט אז אין נקטה נשאן מי שד קה פיינאז טרינ מרטיה, יעני "פא", זרפי
 חקיקי בראי זאט ה' אסט, חאל אנקה עואלם ברתר תנא תגליאט רא דריאט
 מי קננד.

Tanya, Likkutei Amarim 36:5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים
 ליו"ה:

והנה, תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה - אינו
 בשביל עולמות העליונים, הואיל ולקחם ירידה מאור פניו יתברך, אלא
 התכלית הוא עולם הזה המתחתון, ששם עלה ברכונו יתברך, להיות נחת

רוח לפניו ותברך, כד אתפכא סטרא אחרא ואתהפך השוכא לנהורא – שניאיר אור ה' אינסוף ברוך-הוא במקום החשך והסטרא אחרא של כל עולם הזה כולו, ב'תר שאת ו'תר עז ו'תרון אור מן החשך, מהארתו בעולמות עליונים, שניאיר ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

יادداشت كهوت

משמע שמעלת הרגל "בבחי" זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחי' הגילויים, והיינו שנעצת תחלתן בסופן הוא באופן, שבחי' סופן – רגל, הוא כלי לבחי' תחלתן – כמו שהראש הוא כלי לשכל. וכן מובן גם מענין ד"דירה בתחתונים" מה שדוקא התחתונים הם דירה לעצמותו ית' (ובעולמות העליונים – רק גילוי, שזהו "ירידה מאור פניו ית'") (תניא פ"ו. נתי' בד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. וש"נ) – שזהו לא רק לפי שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות, ובעה"ז – אין הסתר זה, אלא גם) לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו – בעה"ז, הוא בדוגמתו והוא "כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו (אגה"ק סי' כ'. ביאורה"ז בשלח מג, ג, ביאורה"ז לצי"צ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד (פ"ד. ובד"ה בסוכות שם בתחלתו), מצה זו תשי"ז פ"ב. ובכ"מ). לקו"ש ח"ט ע' 75 הערה 30.

53 בנים אתה לה'

«שמה פרזندان ה' אלקיםם هستيد.» יהודیان, چون فرزندان, امتدادی از پدر خویش و «پای» او هستند.

Deuteronomy 14:1 דברים י"ד:א'

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת: Ye are the children of the L-RD your G-d: ye shall not cut yourselves, nor make any baldness between your eyes for the dead.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

יادداشت كهوت

דברים יד, א.

8 بند

54 נעוץ תחילתן בסופן

در آنجا آلت ربي توضيح می‌دهد که «پایانشان در آغازشان فرورفته است» و پایان از مزیتی برخوردار است که سر فاقد آن است؛ این امر فقط در جهان تיקון (Tikkun, اصلاح) وجود دارد، جایی که مراتب تجلی (سפירות, Sefiros) صورت‌بندی‌های کامل دارند، نه در جهان תהו (Tohu, آشفتگی). او آن را با قوای روح مقایسه می‌کند: عقل سر بسیار بالاتر از نیروی راه‌رفتن پاهاست، اما پاهای مزیت خاص خود را دارند.

يادداشت كهوت

ספר יצירה פ"א מ"ז. ראה גם לקמן נב, א. ראה לקו"ת תצא לה, ב. ביאורה"ז לצי"צ ח"ב ע' תר ומציין שם לכמה דרושים. וראה בלקו"ש ח"ו ע' 19 בהערה 57 "החידוש שבסופן מעשה במחשבה תחלה על נעוץ תחלתן בסופן". בארוכה באוה"ת כאן כרך ג תעג, ב מלקו"ת לג"פ. וראה גם בד"ה ועמדו רגליו – תר"ל ע' שכ. ובד"ה ועתה יגדל נא תרל"ב כרך ב ע' שסז ואילך. באוה"ת חנוכה תתקכט, ב כ' הטעם "שהוסד כן הוא כדי להיות קיום המשכת האור בעולמות שהרי הירידה הוא השפלה. . אך כאשר ימצא בהתחתון בחי' ומדריגה מה שאין נמצא בהעליון לכך יתקיים התלבשות העליון בתחתון" ע"ש.

55 נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן

ספר יצירה (ספר יצירה) דה مرتبة تجلی (ספירות, Sefiros) را چنین توصیف می‌کند: «پایانشان در آغازشان فرو رفته و آغازشان در پایانشان,

همچون شعله‌ای پیوسته به اخگری است.» آلت ربه (آدمو"ר הזקן) از این عبارت برای بیان برتری پایین‌ترین مرتبه استفاده می‌کند.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א':ז

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou ?count

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

56 אור ישר ואור חוזר

تسمح تسدک یادآور می‌شود که این با «دایره‌ها» تفاوت دارد؛ دایره‌ها اصلاً سر یا پایانی ندارند. اما در اینجا سر و پایان وجود دارد: از بالا، حکمت (חכמה, Chochmah) سر است و فرمانروایی (מלכות, Malchus) پایان؛ و از پایین، عکس آن. او در وعتجان توضیح می‌دهد چرا آغاز مشخصاً در پایان فرورفته است، نه در میانه.

يادداشت كهوت

באוה"ת בראשית תתרכו, א מציין ע"ז "אינו דומה לבחי' עגולים, שבבחי' עגולים לא יש כלל ראש וסוף. . אבל כאן הכוונה שיש ראש וסוף רק שמלמעלה למטה החכמה ראש והמל' סוף ומלמלמ"ע בהיפוך". וראה באוה"ת פ' ואתחנן ע' קעד וע' רצג ואילך למה דוקא נתב"ס ולא באמצען.

57 וישראל נקרא ראשית

حاشیه‌ای دست‌نویس بر چاپی نخست توراه اور, به این ماعمارهای میتل رבי (آدمو"ר האמצעי) درباره‌ی نامیده‌شدن اسرائیل به «نخستین» ارجاع می‌دهد.

يادداشت كهوت

"ע' תוי"ח פ' חיי שרה בד"ה והנערה טובת מראה כו' בס' כו. בד"ה ומעתה יש להקדים עוד ענין א' כו' [#]". הג"ה בכת"י על תוי"א הג"ל.

58 וישראל נקרא ראשית

ראשי (רש"י) به نقل از حکیمان می‌آورد که جهان «به‌خاطر اسرائیل آفریده شد؛ آنان که «نخستین» (ראשית, reishis) خوانده می‌شوند.» بر پایه‌ی یرמיהו 2:3.

Rashi on Genesis 1:1:2 רש"י על בראשית א':א':ב'

בראשית ברא אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח'), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב'); ואם באת לקרשו כפשוטו, כך פרשנו בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, הנה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לה ראשית במקרא שאינו דבוק ...

IN THE BEGINNING GOD CREATED — This בראשית ברא verse calls aloud for explanation in the manner that our Rabbis explained it: G-d created the world for the sake of the Torah which is called (Proverbs 8:22) "The beginning of His (G-d's) way", and for the sake of Israel who are called of His (G-d's) in- (ראשית) Jeremiah 2:3) "The beginning crease". If, however, you wish to explain it in its plain sense, explain it thus: At the beginning of the Creation of heaven ... and earth when the earth was

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

59 ישראל נקראו ראשית

«אִשְׂרָאֵל בְּרַאֵי ה' מִקְדָּס אִשְׁתִּי, נִחְסְתִּי מִחֲסוֹל אוֹ» — אִיֵּה אֵי כֵּה עֲנוֹן «נִחְסְתִּי» רַא בְּרַאֵי אִשְׂרָאֵל בִּיָּן מִיֵּכֵד.

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב':ג'

קִדְּשׁ יִשְׂרָאֵל לְה', רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ קִלְיָאֲכָלִיו וְאֲשָׁמוֹ רָעָה תִּבְאֵי אֱלִיָּהֶם נֶאֱמָרָה

Israel is the L-RD'S hallowed portion, His first-fruits of the increase; all that devour him shall be held guilty, evil shall come upon them, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 וירא ראשית לו

דִּר בְּרִכַּת מוֹשֶׁה (מִשֶּׁה) בְּרַאֵי גֵאֵד, אִמֵּדֵה אִשְׁתִּי: «אוֹ נִחְסְתִּי [בְּהִרֵה] רַא בְּרַאֵי חוֹד דִּידִ; יֵעֵנִי סִרְזִמִּנִי כֵּה נִחְסְתִּי פִתַּח שִׁד. אֲלֵר רֵבֶה אִיֵּן אִיֵּה רַא בְּרַאֵי וְאִזֵּה רִאשִׁית, בֵּה מִעֲנָי «נִחְסְתִּי», מִיֵּאֹרֵד; מִידִרָאֵשׁ אִיֵּה רַא דְּבִרָאֵה מוֹשֶׁה מִיֵּחוֹנֵד.

Deuteronomy 33:21 דברים ל"ג:כ"א

וַיִּרְא רִאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלֶקֶת מִחֶקֶק סִפּוֹן וַיִּתֵּא רִאשִׁי עִם צִדְקָת ה' עֲשֶׂה וּמִשְׁפָּטֵיו עִם־יִשְׂרָאֵל:

And he chose a first part for himself, For there a portion of a ruler was reserved; And there came the heads of the people, He executed the righteousness of the L-RD, And His ordinances with Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

יִאֲדָאֵשׁ כְּהוֹת

דְּבִרִים לָג, כֵּא.

61 וירא ראשית לו

רִבִּי בִּרְחִיָּה (בְּרִכְיָה) דִּר מִיָּאן כְּסָאנִי כֵּה חֵהָן בֵּה־חֶאֱרָשָׁן אֲפִרִידֵה שִׁד, אִז מוֹשֶׁה נָאֵם מִיֵּבֵרד: «כְּנָאֵן־כֵּה אִמֵּדֵה אִשְׁתִּי: «אוֹ נִחְסְתִּי רַא בְּרַאֵי חוֹד דִּיד,» «פִּס «נִחְסְתִּי» חֵהָן דְּבִרָאֵה מוֹשֶׁה ו חֵהָן דְּבִרָאֵה אִשְׂרָאֵל גִּכְתֵּה שִׁדֵּה אִשְׁתִּי.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א':ד'

62 נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חזורין

דִּר אַנְבָּא, דְּבִרָאֵה «נִגֶּה־דָאֲשֵׁתִּי מֵהֶר בְּרַאֵי הֶזָאֵרָאן (la'alafim)», אֲלֵר רִבִּי תוֹצִיחַ מִיֵּדֵהַ כֵּה אִז אִרָאֵה ratzon חֲרוֹפִי (אִרָאֵה) מִרְבֵּה «הֶזָאֵרָאן» אִמְתִּדָאֵה מִיֵּבָאֵב; כְּנָאֵן־כֵּה דִּר עִבָרִית «בֵּה תוֹ חֲכִמַת חוֹאֵהֵם אִמוֹחַת (a'alefcha)» אִמֵּדֵה אִשְׁתִּי, ו אִז חֵהָן רוֹ «תוֹרָה דוֹ הֶזָאֵר סָאֵל פִּישִׁיִּי אִז חֵהָן בּוֹדֵה. אוֹ בֵּה פִרִי עֵץ חַיִּים (פִּרִי עֵץ חַיִּים), Shaar HaShabbos, פִּסְלֵה 8, דְּבִרָאֵה «מוֹסִי דִּר חֲדִיָּה סֵהֵם חוֹד שָׁדָמָאן אִשְׁתִּי» אִרְגָּאֵה מִיֵּדֵהַ: הֶזָאֵר בִּחְשֵׁן נוֹר.

יִאֲדָאֵשׁ כְּהוֹת

בְּלִקוּיָת בְּרִכָּה צָג, ג "פִּעִיחַ שֶׁעַר הַשְּׁבֶת פִּיחַ בִּעֲנִין יִשְׁמַח מוֹשֶׁה כּוֹ, אֵלֶּה חֲלִיקִים שֶׁל אֹרֶךְ כּוֹ." וְרָאֵה לִקוּיָת לְהִאֲרִיזוֹל סִיפֵה תִּשְׁאֵה, שֶׁם רִיפֵה וִיקָרָא. עֵיין בּוֹדֵה בִּסְפֵר הַלְקוּטִים בְּהַעֲלוֹתָהּ עֵה"פ וְהִאֲשִׁיחַ מוֹשֶׁה עֵנוֹ מֵאִד, וּלְפִעֲנִי"ד נִרָאֵה, שֶׁהֵאֱלֵף אֹרוֹת אוֹ הַמִּשְׁכָּה הַנִּי"ל אִין זֶה עֲנִין שֶׁל תוֹסֵפּוֹת אֹרֶךְ בִּנְשִׁמָּה שְׁתוֹכֵל לְהוֹסִיף כֹּחַ בְּעִבּוּדָתָהּ אֲבָל נִשְׁאֲרַת בְּמִדְרִיגָתָהּ. . אֵלֶּה בִּי עֲנִינֵי הַנִּי"ל חֵהָן עֵי"ד הַשִּׁנּוּי מֵאֲבִרָם לְאֲבִרָהֶם. לִקוּיָשׁ חִי"ו עֵי 245 עֵי"ש בִּאֲרוּכָה. קִטְעֵה מִכָּאֵן מוֹבָא בְּדִ"ה פִּסֵּל לֶךְ תִּרְל"ב עֵי פִב. בִּעֲנִין אֵלֶּה אֹרוֹת — רָאֵה דִ"ה יִשְׁמַח מוֹשֶׁה תִּרְל"ח. בְּסֵה"מ תִּרְמ"ג עֵי לֵא כִי שֶׁאִין הַגּוֹף מְזוֹדָכַח עֵי מִצּוֹת מַעֲשִׂוֹת וּמִפִּרְשׁ שְׁכָאֵן בְּתוֹ"א "אִמֵּר רֵק מוֹחוֹ וּלְבּוֹ זָכִים חֵינּוֹ שִׁיזְדַּכְּכוּ הַמוֹחַ

וְהֵלֵב לְהַבִּין גְּדוּלַת אוֹא"ס בִּי"ה וִיהִי מְקוֹשֶׁר לֵאלֶקוֹת. . צִי"ל דְּקִדּוֹק לְשׁוֹנוֹ הִקִּי, שְׁעִי מִצּוֹת מַעֲשִׂוֹת נִעִי מוֹחוֹ וּלְבּוֹ זָכִים אֵלֶּה פִּעֲמִים כִּכָּה מוֹה הַמִּסְפֵּר אֵלֶּה פִּעֲמִים דּוֹקָא, וְלִמָּה מוֹחוֹ וּלְבּוֹ דּוֹקָא." רָאֵה גִי"כ לִקוּיָשׁ חֲכִי"ב עֵי 349. חֲכִי"ב עֵי 335.

63 (ובשבת . . חלקו)

תוֹצִיחַ דָּאֵחַל פִּרָאֲנִז דְּבִרָאֵה שְׁבִית דִּר נִסְחֵה־הֵי חֲטִי נִיזִּי אִמֵּדֵה אִשְׁתִּי, פִּס אֲפוֹדֵה־הֵי מְאֲחֵר נִיִּשְׁתִּי.

יִאֲדָאֵשׁ כְּהוֹת

הַמוֹסֵגֵר נִמְצָא גַם בְּכַת"י מֵאֲמִרֵי אֲדֵה"ז.

64 לך רד מגדולתך

רִבִּי אֵלְעָזָר (אֵלְעָזָר) מִיֵּגוֹיֵד: פִּס אִז גּוֹסָלֵה זִרִּין, ה' בֵּה מוֹשֶׁה גִּכְתִּי: «אִז גַּיָּאֵה עֲזֻמַּת פִּרוֹד אִי! אִיָּה עֲזֻמַּת רַא כִּז בֵּה־חֶאֱרָשׁ אִשְׂרָאֵל בֵּה תוֹ דָּאֵדֵם? אִכְתּוֹן כֵּה אִסְרָאֵל גִּנָּה כִּרְדֵּה־אֵד, תוֹ דִּיגֵר בְּרַאֵי מִן כֵּה חֵשְׁתִּי?»

Berakhot 32a:14 ברכות ל"ב א':י"ד

"וַיִּזְדַּבֵּר ה' אֶל מוֹשֶׁה לֶךְ רֵד." מֵאִי "לֶךְ רֵד"? אִמֵּר רִבִּי אֵלְעָזָר: אִמֵּר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמוֹשֶׁה: מוֹשֶׁה, רֵד מִגְדוּלָתְךָ! כָּלוּם נִתִּי לֶךְ גְּדוּלָּה אֵלֶּה בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל. וְעַכְשָׁיו יִשְׂרָאֵל חֲטָאוֹ — אֵתָהּ לִמָּה לִי? מִיֵּד תִּשְׁשׁ כּוֹחוֹ שֶׁל מוֹשֶׁה, וְלֹא הָיָה לוֹ כֹּחַ לְדַבֵּר. וְכִיּוֹן שֶׁאִמֵּר "הִרָר מִמֶּנִּי וְאֲשִׁמִּידֵם", אִמֵּר מוֹשֶׁה: דָּבָר זֶה תִּלּוּי בִי! מִיֵּד עֲמִיד וְנִתְחַזַּק בְּתַפְלָה, וּבְקִשׁ רַחֲמִים.

And the L-rd spake unto Moses, Go, get thee down" (Exod. xxxii. 7). What means "Go, get thee down" ? R, Eleazar said : The Holy One, blessed be He, spake to Moses, "Moses, get thee down from thy greatness. Have I given thee greatness but for the sake of Israel? And now that Israel has sinned, what art thou to Me?" Immediately the strength of Moses was weakened, and he had not the power to speak. But when ... He said, "Let Me alone, that I may destroy them" (Deut

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

יִאֲדָאֵשׁ כְּהוֹת

בְּרִכּוֹת לֵב, א. פִּדְרִי"א פִּרְקֵה מוֹה. רָאֵה רִשִׁי תִּשְׁאֵה לֵב, ז.

65 לך רד

רָאִשִּי דְּבִרָאֵה «בְּרוֹ, פִּרוֹד אִי» חֵהָן תַּעֲלִיֵם רַא מִיֵּאֹרֵד: «אִז גַּיָּאֵה עֲזֻמַּת; מִן עֲזֻמַּת רַא פִּקֵּט בֵּה־חֶאֱרָשׁ אָנָן בֵּה תוֹ דָּאֵדֵם.»

Rashi on Exodus 32:7:2 רש"י על שמות ל"ב:ז'ב'

לֶךְ רֵד. מִגְדוּלָתְךָ — לֵא נִתִּי לֶךְ גְּדוּלָּה אֵלֶּה בְּשִׁבְלֵיִם (בְּרִכּוֹת ל"ב), בְּאִתָּהּ שְׁעָה נִתְנָדָה מוֹשֶׁה מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה (תַּנְחוּמָא):

לֶךְ רֵד GO, GO DOWN from your high position; I have given you distinction only for their sake! (Berakhot 32a). At that moment Moses was excommunicated by a decree of the heavenly court (Midrash Tanchuma, Ki Tisa 22)

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

66 שש מאות אלף רגלי העם

מוֹשֶׁה אִז ה' מִיֵּבֵרסֵד כִּגּוֹנֵה מִיֵּתוּאֵד בֵּה «שִׁשְׁסָד הֶזָאֵר מִרְדִּיִּיָּדֵה, מִרְדִּיִּיָּדֵה כֵּה מִן דִּר מִיָּאֲנָשָׁן חֵשְׁתִּי» גּוֹשְׁתִּי בִּדֵּה: רוֹשֵׁן אִשְׁתִּי כֵּה מִנְזוֹר שִׁשְׁסָד

هزار مرد پیاده است. آلتز ربه واژهٔ رگلی (raglei, «پیاده») را به معنای «پاها» می‌خواند: اسرائیل پاهای موشه‌اند.

Numbers 11:21 במדבר י"א:כ"א

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שְׁשִׁמָּאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִכִּי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֲתֹן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

And Moses said: "The people, among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and yet Thou hast said: I will give them flesh, that they may eat a whole month!"

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

بمدبر يا, كب.

67 שויה שלו — בקربو

پس از «من در میانشان هستم»، نسخهٔ خطی می‌افزاید: «یعنی او در میانشان بود».

یادداشت كهوت

بكت"י נוסף: שהוא ה' בקרבם: והם.

68 מוחו ולבו זכים

حاشیه‌نویس می‌نویسد: «مانند آپ زلال (zakim), و دریاب»؛ و بدین‌سان پاکي ذهن و دل را با تصویر آپ زلال پیوند می‌دهد.

یادداشت كهوت

"כמו מים זכים והבן". הג"ה בכת"י על תו"א.

69 אלף פעמים ככה

تسماخ تسدک «هزار بار» را در این مواضع بیشتر بررسی می‌کند.

یادداشت كهوت

ע' באוה"ת בראשית ח"ו תתרכו, ב ואילך, ובפ' בחוקות ע' רד. ובתורת שמואל תרכ"ז ע' עא מוסיף: והיינו לפי שכל ישראל מעורבים זכ"ז תחתון בעליון ועליון בתחתון כו' עכ"ל. וראה לקמן עה, ב. ובמ"מ ללקו"ת ואתחנן יב, ג.

بند 9

70 הדום . . להגביה

تسماخ تسدک توضیح می‌دهد که «بالا بردن» یا یعنی «تا پاهایش به سوی مرگ فرود نیایند» (نگاه کنید به **זהר** 1:221b)؛ زیرا هنگامی که مردم خود را در خواسته‌های جسمانی فرو می‌برند، جریان بالا نیز به تالارهای پوسته (קליפה, kelipah) فرود می‌آید، چون «يعقوب (يعقب) طناب میراث اوست»؛ این راز تبعید حضور الهی (**שכינה**, Shechinah) است.

یادداشت كهوت

באוה"ת פ' בראשית א, א מצייץ ע"ז וז"ל: ר"ל שלא יהיו רגליה יורדות מות ע' זח"א ויחי דף רכא, ב והיינו שמשפילים א"ע בתאוות גשמיות שמוזה נמשך שגם למעלה נשפל ההמשכה בהיכלות הקליפות כי יעקב חבל נחלתו כמ"ש ע"פ ואני נתתי לכם שכם אחד וז"ס גלות השכינה" עכ"ל ע"ש. וכ"ה באוה"ת נ"ך ח"א ע' שיב.

71 צדקה תרומם גוי

به‌روشنی، «عدالت (צדקה, tzedakah) ملتی را سربلند می‌کند.» واژهٔ **צדקה** همچنین به معنای صدقه است و آلتز ربه (**אדמו"ר הזקן**) آن را به همین معنا می‌خواند: او «سربلند می‌کند» را به معنای بالا بردن از پایین به بالا می‌فهمد، و واژهٔ «ملت» (**גוי**, goy) را بر پایهٔ سه حرفش می‌خواند.

Proverbs 14:34 משלי י"ד:ל"ד

צְדָקָה תְּרוּמֶם־גּוֹי וְחֶסֶד לְאֲמִים חֲסִאת:

Righteousness exalteth a nation; But sin is a reproach to any people.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

משלי יד, לד. ראה פ' הפסוק באוה"ת משלי נ"ך כרך א ע' תר.

72 אותיות ג' ו' י'

تسماخ تسدک می‌نویسد: بنگرید به «آسمان‌ها تخت من‌اند»، دربارهٔ «و زمین زیرپایی من است»؛ که به نفس الهی اشاره دارد، و نیز به **מֶאֱמַר** «و پنجره‌هایت را از گدگد خواهیم ساخت» که آن را نفس حیوانی توضیح می‌دهد.

یادداشت كهوت

באוה"ת בראשית כרך ג חנוכה תתקלא, ב מצייץ "וע' בד"ה השמים כסאי בד"ה והארץ הדום רגלי . . דקאי על נה"א, ובד"ה ושמתי כדכד פ' דקאי על נה"ב". [לקו"ת ראה כה, א "חטאתם של ישראל הוא הגורם חסד לאומים"]. וראה שם תתרלו, ב. אוה"ת נ"ך ע' תר מצייץ לכאן. סה"מ תרל"ח ע' ער. ראה לקמן לח, ד שמגביה את בחי' היו"ד שבאה למעלה מעלה.

73 בבחינת גוי שהם אותיות ג' ו' י' . . חסד דין רחמים

بحث بیشتر تسماخ تسدک دربارهٔ goy به‌عنوان gimme-vav-yud و سه صفت.

یادداشت كهوت

ראה באוה"ת בראשית כרך א קלה, ב. כרך ו תתרלו, ב. وראה לקו"ש חל"ג ע' 226 הערה 27.

74 חסד דין רחמים

برای تقسیم صفات به مهر، داوری و رحمت به این مطلب ارجاع شده است.

یادداشت كهوت

ראה אוה"ת ואתחנן ע' רצז.

75 נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת וענפיה

آنجا، **נצח**، **הוד** و **יסוד** به کلیه‌هایی تشبیه شده‌اند که در چگونگی بخشیدن «رهنمود می‌دهند»: آن‌ها صفات تازه‌ای نمی‌افزایند، بلکه تعیین می‌کنند جریان چگونگی منتقل شود.

یادداشت كهوت

ראה לקמן נ, د שענין נה"י הוא עד"מ כליות יועצות איך להשפיע. وראה באוה"ת שבת شובה ע' א'תקכד.

بند 10

76 בכל נפשך

«و باید ה! خود—نام چهارحرفی (ה', Havayah)—را با تمام قلبت، با تمام جانت و با تمام توانت دوست بداری.» «با تمام جانت» را به معنای همهٔ قوای نفس، تا پایین‌ترین مرتبه، می‌خوانند.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לֵבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 שויה בבחינת — תרומ ותגביה

نسخهٔ خطی ترتیب دو فعل را وارونه می‌کند و «چنان‌که پیش‌تر گفته شد» را می‌افزاید: «بالا برده و سرفراز شود، چنان‌که در بالا آمده است.»

یادداشت كهوت

בכת"י: תגביה ותרומ כנ"ל.

78 שמים שם מים

יادداشت می‌گوید که **שם מים** به‌عنوان تفسیری برای **שמים**، در آنجا به‌تفصیل شرح داده شده است.

یادداشت کھوت

ע' באוה"ת פ' עקב ע' תרה בארוכה.

79 דאורייתא מחכמה נפקת

זוהار (זהר) تعلیم می‌دهد که تورات از حکمت برین (חכמה, Chochmah) سرچشمه گرفت؛ ازاین‌رو، «آسمان» است: **שמים** (sham, mayim)، یعنی «آب‌های حکمت».

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

یادداشت کھوت

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

80 דאורייתא מחכמה נפקת

یادداشت کھوت نیز برای بیان این‌که تورات از **חכמה** سرچشمه می‌گیرد، به همین بخش از זוהار ارجاع می‌دهد.

Zohar, Yitro 21:378–22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-

כ"ב:שפ"ט

According to R. Judah, “father” represents Wisdom (Hokhmah) and “mother” Understanding (Binah). Said R. Judah: ‘Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.’ R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: “to perceive the words of understanding” and “forsake not the Torah of thy mother”.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

81 למה נקרא שמה ארץ שרצתה

تسماح تسدک در جایی دیگر می‌نویسد که عبارت «آسمان‌ها تخت من‌اند» با **רצוא** (عشق) و «زمین زیرانداز پای من است» با **שוב** (هیبت) توضیح داده می‌شود؛ حال آنکه در عبارت «همچون آسمان‌های نو»، زمین **רצוא** و آسمان **שוב** است. او این تفاوت را چنین حل می‌کند که **גבורה** گاه هیبت (**שוב**) و گاه عشق آتشین (**רצוא**) است؛ همچنین عشق می‌تواند از پایین به بالا برخیزد (**رצוא**) یا از بالا به پایین جاری شود (**שוב**)، مانند عشق ابراهیم (**ابراهیم**) و هارون (**אהרן**). هر دو خوانش درست‌اند و هر یک در جای خود.

Bereshit Rabbah 5:7 براسایت رבה ה':ז

... א"ל הקדוש ברוך הוא אמר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיד הה"ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למא כי ימין ושמאל תפרוצי וגו':

The way of the world is that a person empties a full vessel into an empty vessel. Can one, perhaps, pour a full vessel into a full vessel? The world in its entirety is all water, and yet you say “to one place”? But from here [we see] that a smaller space was able to contain a greater amount [than its size]. Kohelet and in Vayikra Rabba 19:9>. Similarly, “Moses and Aaron gathered the assembly [to the front of the rock]”

... (Numbers 20:10). It [the front of the rock] was

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

یادداشت کھوت

ב"ר ה, ז. באוה"ת שה"ש כרך א ע' שיה כ': "וכמ"כ נת' במ"א ענין השמים כסאי הוא רצוא אה"ר וכו' והארץ הדום יראה שוב, וצ"ע שבד"ה כאשר השמים החדשים נת' ארץ רצוא ושמים שוב וכו' וכן בכמה דוכתי בענין חתן

וכלה דו"צ כלה כלתה נפשי וחתן חות דרגא, . . . ויש לומר כי לפעמים מפרשים גבורה יראה ואז הוא בחי' שוב ולפעמים מפרשים גבורה רשפי אש ואז הוא רצוא, וכן חסד הפי' אהבה, אך יש אהבה שממטה למעלה היא רצוא ויש אהבה שמלמעלה למטה והיא בחי' שוב, ועמ"ש מענין ב' בחי' אהבה אלו בד"ה בהעלותך את הנרות שהוא ההפרש בין אהבה דאברהם ובין אהבה דאהרן כה"ג, ולכן ב' הסברות שבענין רצוא ושוב נכונים והכל לפי הענין "עכ"ל שם.

82 למא נקרא שמה ארץ שרצתה

در تفسیر ربائی (مدرش, Midrash) آمده است: «چرا آن را «زمین» (ארץ, eretz) می‌نامند؟ زیرا خواست (رצתה, ratz'sah) ارادهٔ آفریننده‌اش را به‌جا آورد.» این امر «زمین» را با اراده پیوند می‌دهد.

Bereshit Rabbah 5:8 براسایت رבה ה':ח

ויקרא אלקים ליבשה ארץ - למא נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה רבי נתן בשם ר' אחא ור' ברכיה בשם רבי יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים וארץ די שאלמלא כן היו מותחים והולכין עד עכשיו ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חلفתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמیا:

G-d called the dry land Earth, and the gathering of the waters He called Seas, and G-d saw that it was good” (Genesis 1:10). “G-d called the dry land Earth [eretz].” Why was it called eretz? It is because it hastened [ratzeta] to perform the will of its Maker. Rabbi Natan in the name of Rabbi Aḥa, and Rabbi Berekhya in the name of Rabbi Yitzḥak said: “I am G-d Almighty [shadai]” (Genesis 17:1) – I am the One who ... [she] said to the heavens and the earth: Enough [dai]

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

83 שו"ה א' רץ כו'

در نسخهٔ خطی، پس از «الف, רץ» عبارت «و الی آخر» نیامده است؛ یادداشت می‌گوید که به نظر می‌رسد این عبارت زائد باشد.

یادداشت کھوت

בכתי"א אין תי' "כו'". — ולכאורה הוא מיותר.

84 סוכה שהיא גבוה

نخستین میشنا (משנה) در رسالهٔ سوکا (סוכה) می‌گوید: سوکایی که ارتفاعش بیش از بیست ذراع باشد، نامعتبر است. این نمونه‌ای از آلتز ربه (ادמו"ר הזקן) برای حکمی است که فقط از تورات شفاهی شناخته می‌شود.

Mishnah Sukkah 1:1 משנה סוכה א':א

סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, פסולה. רבי יהודה מקשר. ושאנינה גבוהה עשרה טפחים, ושאינו לה שלשה דפנות, ושחמתה מרבה מצלתה, פסולה. סכה ישנה, בית שמאי פוסליו, ובית הלל מקשריו. ואיזו היא סכה ישנה, כל שעשאה קדם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג, אפלו מתחלת השנה, כשרה:

A sukkah which is more than twenty cubits high is not valid. Rabbi Judah validates it. One which is not ten handbreadths high, or which does not have three walls, or which has more sun than shade, is not valid. An old sukkah: Bet Shammai invalidates it and Bet Hillel validates it. What is an “old sukkah”? Any one which he made thirty days before the festi-

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

91 ובחי' בית היינו בכל מאדך

این بخش در آنجا، در توضیح «با تمام توانت»، نقل شده است.
 یادداشت كهوت

موبא באוה"ת במדבר כרך 1 ע' א'תקו ע"ש בפי' בכל מאדך.

92 בכל מאדך

«با تمامی توانت» (مأدך, me'odecha): عشقی فراتر از اندازه که در اینجا با «خانه»ی فراگیر یکی دانسته شده است.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה'

וְאַהֲבָתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 אך אי זה בית . . בכל מאדך שהוא בבחי' מקיף

تسمح تسدک در آنجا به این بخش اشاره می‌کند که «خانه» را با «با تمام توانت» به‌عنوان امری فراگیر یکی می‌داند.

یادداشت كهوت

באוה"ת במדבר כרך 2 פ' בלק (בהוצאה חדשה) בהוספות ע' 74 מציין לכאן.

94 בגו ובקירותיו

در نسخهٔ آنجا، پس از «سقف و دیوارهایش» این عبارت افزوده شده است: «[و بنگرید به آنچه در مامار] «سرودی، سرودی برای وقفِ خانه» نوشته شده است».

یادداشت كهوت

בסה"מ תרל"ח ע' רמ נוסף: [עמ"ש בד"ה מזמור שיר חנוכת הבית]. =לקו"ת ברכה צח, ד ואילך.

95 רוחו ונשמתו אליו יאסף

آیه‌ای که در بند ۴ آمده و آنجا برخلاف معنای ظاهری‌اش خوانده شده است: ה' روح و دم خویش را به سوی آن‌کس گرد می‌آورد که دل خود را متوجه او می‌سازد. در اینجا، آیه نوری فراگیر را وصف می‌کند که در دعا فرود آورده می‌شود.

Job 34:14 איוב ל"ד:יד

אִם־יִשִּׁים אֱלֹוֹ לְבוֹ רִחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו וְאָסַף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

איוב לד, יד. ע' באוה"ת פ' כי תצא ע' תתקכח.

96 כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף

تلمود برکت‌های نماز עמידה (Amidah) را که در آن‌ها خم می‌شوند، برمی‌شمرد: برکتِ پدران (برکت نخست) و برکتِ سپاسگزاری، در آغاز و در پایان.

Berakhot 34a:14 ברכות ל"ד א:יד

תנו רבנן: אלו ברכות שאדם שוקה בקו: ב"אבות", תחלה וסוף. ב"הודאה", תחלה וסוף. ואם בא לשנות בסוף כל ברכה ובכרה, ובתחלת כל ברכה ובכרה — מלמדין אותו שלא ישקה.

Our Rabbis have taught : These are the benedictions at which a man bends low ; at the beginning and end of the "Patriarchs" and at the beginning and end of the "Thanksgiving."

val; but if he made it for the purpose of the festival, even at the beginning of the year, it is valid

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

85 ותושב"כ . . שהן שמותיו של הקב"ה

ارجاعات Kehot برای این کلمات (یادداشتش در پایین آمده است).

یادداشت كهوت

רמב"ן עה"ת בהקדמה, יונת אלם פכ"ט.

86 שו"ה אבל תורה — בנפש

در نسخهٔ خطی، عبارت «در جان» در جملهٔ «از راه دریافتِ اراده در جان» نیامده است.

یادداشت كهوت

בכת"י ליתא תי' זו.

87 ושלשה נקראו ארץ

مقالهٔ رَیْه (הרבי) دربارهٔ این آیه، که برای سه چیزی که «زمین» نامیده می‌شوند به آن استناد شده است.

یادداشت كهوت

ראה ד"ה השמים כסאי תשמ"א. בהג"ה בכת"י מחסיד על תו"א מעיר כאן "ע' בד"ה כי כאשר השמים, עיין ותבין זאת, כי לכאורה עד כה דבריו שכנס"י נק' רגל רק מצות ותושבע"פ נק' ארץ". ראה גם אוה"ת בראשית כרך 1 תתלז, א.

88 ושלשה נקראו . . דבר ה'

در این نسخه‌های خطی، تمام جمله دربارهٔ سه چیزی که «زمین» نامیده می‌شوند داخل پیرانتز آمده و به‌صورت جمله‌ای حاشیه‌ای درج شده است.

یادداشت كهوت

בבוך 1092, 2044 כ"ז נמצא במוסגר.

89 ארץ ארץ שמעי דבר ה'

آشکارا، ارمیا زمین را فرامی‌خواند تا سخن نام چهارحرفی (ה', Havayah) را دربارهٔ پادشاه یحُنیا (کتیا) بشنود. این گفتار حسیدی (مאמר, maamar) واژهٔ ארץ را به معنای «زمین» می‌گیرد و تکرار سه‌بارۀ آن را ناظر به سه چیزی می‌داند که «زمین» نامیده می‌شوند.

Jeremiah 22:29 יرمיהו כ"ב:כ"ט

אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שְׁמַעִי דְּבַר־ה'

O land, land, land, Hear the word of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت كهوت

ירמ'י כב, כט. בבוך 1824 נוסף: שכולם הם בחי' דבר ה'). בבוך הנ"ל مت'י ושלשה נקראו ארץ עד סיום הקטע הוא במוסגר. ושם במקום "ושלשה נקראו" נכתב (וגם נקר').

بند 12

90 אי זה בית

«چه خانه‌ای برای من خواهید ساخت؟» – سومین بخش آیه؛ در اینجا، «خانه» همان خانهٔ دعاست.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדוֹם רַגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּלִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place

Should anyone come to bend low at the end and beginning of every benediction, we tell him not to do so
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

97 דלית מחשבה תפיסא ביה כלל

דעאי איליהו (אליהו): «היچ اندیشه‌ای به هیچ وجه نمی‌تواند تو را دریابد.»

Tikkunei Zohar 17a:10–12 תקוני זוהר י"ז א:י-י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

98 ולא מכל מדות

דעאי איליהו: ה' «اصلاً هیچ یک از این صفات نیست.»

Tikkunei Zohar 17b:5–7 תקוני זוהר י"ז ב:ה-ז

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולאו משפט ידיע' דאיהו רחמי ולאو מכל אליו מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מליו על ידך דהא רשותא אית לך (נ"א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי הגדולה והגבורה וכו'

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

99 שויה וסובב — זה אביט . . אל זה אביט

در چند نسخه، واژه‌های «و احاطه‌کننده» تا «و به این چنین کسی خواهم نگریم» وجود ندارد؛ یادداشت احتمال می‌دهد که شاید این بخش افزودهٔ تسامح تسدک (הצמח צדק) باشد.

یادداشت کهوت

בכמה כת"י ליתא, ואולי זה הוספה מכ"ק אדמו"ר הצ"צ.

100 ואל זה אביט

ה' پس از آن‌که پرسید چه خانه‌ای می‌تواند او را در خود جای دهد، از زبان اشعيا (ישעיהו) می‌گوید: «و به این کس نظر خواهم کرد: به تهیدست و شکسته‌روح، که از سخن من می‌لرزد.» آلتز ربه (אדמו"ר הזקן) این آیه را بر دعا تطبیق می‌کند.

Isaiah 66:2 ישעיהו ס"ו ב'

וְאֵת־כָּל־אֱלֹהִי יָדִי עֲשֵׂתָהּ וַיְהִי כָל־אֱלֹהִי נְאֻמֶּיהָ וְאֶל־זֶה אֲבִיט אֶל־עֲנִי וְנִכְהֲרִית וְתָרַד עַל־דְּבָרִי:

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the L-RD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کهوت

ישע"י סו, ב. ראה לקמן יח, ד. לקו"ת ואתחנן ג, ג. וראה אוה"ת פ' ויחי כרך ב תי, ב.

101 שמצינו במשה שבחטא העגל

یادداشت Kehot به جایی ارجاع می‌دهد که این موضوع در آنجا بیشتر

توضیح داده شده است: Likkutei Torah of the Arizal.

یادداشت کهوت

ראה לקו"ת להאר"י ס"פ תשא. שם ר"פ ויקרא. פע"ח שער השבת פ"ח.

13 بند

102 ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה'

آیه‌ای که پس از «آسمان‌ها تخت من‌اند» می‌آید،سخن ה' از زبان اشعيا (ישעיהو) است: «همۀ اینها را دست من ساخته است و همۀ اینها پدید آمده‌اند، می‌گوید ه'; و به این یک تن نظر خواهم افکند: به تهیدست و شکسته‌روح.»

Isaiah 66:2 ישעיהו ס"ו ב'

וְאֵת־כָּל־אֱלֹהִי יָדִי עֲשֵׂתָהּ וַיְהִי כָל־אֱלֹהִי נְאֻמֶּיהָ וְאֶל־זֶה אֲבִיט אֶל־עֲנִי וְנִכְהֲרִית וְתָרַד עַל־דְּבָרִי:

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the L-RD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 עיניך יונים

دلدار عروس را می‌ستاید: «بنگر، تو زیبایی، ای محبوب من... چشمانت کیوتران‌اند.» آلتز ربه (אדמו"ר הזקן) نگاه را با اندیشه مرتبط می‌سازد.

Song of Songs 1:15 שיר השירים א:ט"ו

הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine eyes are as doves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 וכריעות והשתחויות

در آن‌جا، دربارهٔ «یهودا (יהודה)، برادرانت تو را خواهند ستود»، خم‌شدن (تعظیم השתחוואה, hishtachavayah) در نماز ایستاده (עמידה, Amidah) خودنهی‌گری کامل است، فراتر از عشق: انسان مانند کسی که در برابر پادشاهی خم می‌شود، خویشتن را به کناری می‌نهد؛ و این به نوری که همۀ عوالم را فرا می‌گیرد (סובב כל עלמין, sovev kol almin) می‌رسد، فراتر از نظام نزولی عوالم.

یادداشت کهوت

ראה לקמן מה, ג. ובלקו"ת שה"ש מה, ג.

14 بند

105 לא הביט און ביעקב

برکتْ بِلَعام (בלעם): «در یعقوب (יעקب) گناهی ندیده و در اسرائیل خطایی مشاهده نکرده است؛ نام چهارحرفی (ה', Havayah), ה', او, با اوست.» این عبارت را در اینجا ناظر به نور فراگیر می‌خوانیم که به شایستگی‌های شخص وابسته نیست.

Numbers 23:21 במדבר כ"ג:כ"א

לֹא־הִבִּיט אֹן יַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֵמָל בְּיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֶי עַמּוֹ וְתִרְעוּת מִלֵּךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

یادداشت کهوت

במדבר כג, כא.

106 בוחן לבות וכליות

«آنکه دلها و کلیهها را می‌آزماید، ه! دادگر است.» نور درونی به این بررسی احساسات راستین انسان وابسته است.

Psalms 7:10 תהילים ז:י

יְגַמְרֵנָּה רַע וְשָׁעִים וְתִכְוֶנֶן צַדִּיק וּבִחַן לְבָבוֹת וְכָלִיּוֹת אֱלֹקִים צַדִּיק:

Oh that a full measure of evil might come upon the wicked,
And that Thou wouldest establish the righteous; For the
.righteous G-d trieth the heart and reins

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Proverbs 17:3 משלי יז:ג

מִצְרֵף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב וּבִחַן לְבָבוֹת ה'

The refining pot is for silver, and the furnace for gold; But
.the L-RD trieth the hearts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

يادداشې كهوت

ע"פ תהלים ז, י. וראה בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תשיד שמביא הפסוק בוחן
לבבות ה' (משלי יז, ג).

درباره این نسخه

.the notes و our explanations, the English translation, This edition contains the Hebrew text

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

.Our English translation, made from the Hebrew without Kehot's notes: CC BY-NC 4.0

.Our explanations, with the overview, the questions and the page for children: CC BY-NC 4.0

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); OYW (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

This edition as a whole: CC BY-NC 4.0. Shuls, schools and non-profit projects may copy, print and share it freely, and may ask for donations to cover the cost of printing; it may never be sold. Credit Kehot Publication Society and likuteitorah.com. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

ترجمه و شرح انگلیسی: با کمک هوش مصنوعی (openai/gpt-6-luna-pro:batch) برای likuteitorah.com تهیه شده و با متن عبری و سفاریا مقابله شده است؛ هنوز ویراستار انسانی آن را بازبینی نکرده است. لطفاً هر مطلب مهمی را با متن عبری مقابله کنید.

ربه خواست که ماماریم پارشای آن هفته، «پارشای حسیدی»، در همان هفته و در طول هفت روز آن آموخته شوند (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306–309 /parsha). چرا آن را بیاموزیم و برکات ربه: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha

پروژه‌ای رایگان و غیرتجاری؛ هیچ‌چیز در اینجا فروخته نمی‌شود. وابسته به Kehot, Sefaria یا کتابخانه لوباوویچ نیست. © likuteitorah.com

از 1/bereishis/torah-ohr/fa/likuteitorah.com

تقدیم به افتخار

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

پدر ربه، رب لیوی بیتسخاک